

ELKARRIZKETA

Iñaki Alegria:
«*Interneten garaian,
edo intraneten zaude,
edo Interneten!*»

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEAErakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo delEUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

EZTABAIDA

Unibertsitate-
ikasketen erreforma:

3+2 ala 4+1?

OSASUNA

Iktusaren tratamendu
akutua gaur egun. Ba al
dago epidemia hau
saihesteko aukerarik?

COVADONGA FDEZ. MAIZTEGI

ERREPORTAJEA

**Erreklamazioak,
kontsumitzaileen
eskubide**

Erreklamazio
gehienak telekomunikazio
enpresei zuzenduta

HITZEZ HITZ

Irainbidea, euskararen
baliabide aberatsa

JOSEBA AURKENERENA

GEU-RE
U-DAL
E-TXE-AN...

E-RROL-DA
EUS-KA-RAZ
HE-MEN...

BER-DIN
BA-LI-O
DU-E-LA
E-RRAN
DI-DA-TE.

IMISIÓN
IMPOSIBLE!

MIKEL MENDIBIL

Zuzendaritza:

Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (IVAP)

Koordinatzailea:

Xabier Amatria

Diseinua, fotokonposizioa eta inprimatzea:

Itxaropena S.A.

Ilustrazioak: Concetta Probanza

Zenbaki honetako lankideak:

Begoña Aierdi, Kaxildo Alkorta, David Alvear, Xabier Amatria, Joseba Aukenerena, Urtzi Barrenetxea, Miel A. Elustondo, Irene Fernández, Covadonga Fdez. Maiztegi, Sonia Isasi, Kontsumobide, Itziar Laka, Iñaki Larrañaga, Luma, Mikel Mendibil, Alfontso Mujika, Maite Orue, Nerea Pikabea, Ana Urkiza, Izaskun Zuntzunegi

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkarian argitaratutako artikulak berriro daitezke bai osorik, bai zatika, baina artikulak nondik atera diren aipatu behar da beti.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkariak ez ditu derrigor bere egiten artikulua eta kolaborazioetan agertzen diren iritzia.

ISSN: 1576-5563

Legeko Gordailua: BI-1141-93

Egilea: Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea

Donostia-San Sebastián 1,
01010 VITORIA-GASTEIZ.
Tel. 945 01 76 37
www.ivap.euskadi.net

Aurkibidea

2 Marrazkia

MIKEL MENDIBIL

4 Pertsonaia

Mikel Landa

NEREA PIKABEA

5 Pasadizoak

Que pensez-vous de la situation politique?

KAXILDO ALKORTA

6 Dudanet

7 Elkarriketa

Iñaki Alegria:

«Interneten garaian, edo intraneten zaude, edo Interneten!»

MIEL A. ELUSTONDO

13 Gramatika

Puntuak ala zuriuneak zenbakiak digituz idaztean? Eta portzentajeak?

ALFONTSO MUJIK

15 Erreportajea

Erreklamazioak, kontsumitzaileen eskubide

MAITE ORUE

[ARIKETAK]

19 Euskalduntzea

Azternet. Hizkuntza-eskakizunak online

ALFONTSO MUJIK

20 Eztabaida

3+2 ala 4+1?

MAITE ORUE

25 Hitzez hitz

Irainbidea, euskararen baliabide aberatsa

JOSEBA AURKENERENA

27 Leihatila

Oskola erantzi

ANA URKIZA

28 Giza baliabideak

'Mindfulness'a Administrazioan

DAVID ALVEAR MORÓN

30 Informazio eta komunikazioaren teknologia

Software libreko euskarazko aplikazioak

IÑAKI LARRAÑAGA

31 Osasuna

Iktusaren tratamendu akutua gaur egun

COVADONGA FDEZ. MAIZTEGI

34 Denbora-pasak

«Txirrindularitzan, irabaztea bezain hunkigarria da talde osoak egiten duen lana»

NEREA PIKABEA

KAZETARIA

Gazte-gaztetatik Murgia inguruko malkar hotz eta elurtuetan zaildua da Landa, Gorbeia magalean. Kirolari saiatua eta lehiatua, eskalatzaile aparta. 25 urte ditu, eta bere ibilbideko unerik onenean dago. Aurtengo Giroan bi aldiz ikusi dugu bi besoak jasota helmugan sartzen, eta hirugarren amaitu du Italiako lasterketa Astanako txirrindulariak. Itxaropena sortu du euskal zaleengan. Giroan parte hartzen ari zela erantzun die gure galderei.

Nolatan piztu zitzaizun txirrindularitza gogo?

Gure familian ez da txirrindularirik izan, baina gaztetatik beti gustuko izan dut bizikleta gainean ibiltzea. Zaletasun handia egon da Murgian. Herrian betidanik egon da txirrindulari elkarte bat, eta bertan egin nituen lehen pausoak.

Azken urteetan astindu handia jaso du txirrindularitzak dopin kasuak tarteko. Oso kirol begiratua izan da, eskandalagarria. Dena den, orain ez dago dopin kasurik, eta esan dezaket gaur egun oso kirol garbia eta osasuntsua dela; asko aldatu da azken urteetan.

Euskal txirrindulari askorentzat arnas gunea izan zen Euskaltel Euskadi taldea. Bete-bete eragin zizun haren desagerpenak.

Pena handiz bizi izan nuen garai hura. Oso talde garrantzitsua izan da euskal txirrindularientzat. Hari esker, ziklista askok profesionalizatzeko aukera izan dugu. Orain, ordea, ez dago aukerarik; Miguel Madariagaren pareko norbait azaltzen ez bada, behintzat. Afizionatu mailan txirrindulari onak daude, baina gero profesionala izatera pasatzea zaila da. Gainera, krisi sasoian zaila izango da enpresaren batek dirua jartzea. Baina, beharbada, apurka-apurka, maila txikiagoetatik abiatuta sor liteke aukeraren bat.

Txirrindulariaren poz handietako bat etapa bat irabaztea da.

Momentu horretan burura etortzen dira egindako sakrifizio guztiak. Pozgarria da noizean behin era horretako garaipen bat lortzea. Irabaztea ez da erraza. Beraz, etapa irabaztea lana ondo egin dugun seinale izan ohi da. Are pozgarriagoa da etxean irabazten duzunean, familiaren eta lagunuen aurrean.

Taldeburuari laguntzea izan ohi da askotan txirrindulariaren funtzioa. Ba al duzue askatasunik zuen erabakiak hartzeko? Lasterketak nahiko itxita egoten dira hasieratik. Norberaren zereginak erabakita daude; bakoitzak badaki zer egin behar duen. Liderra da taldeko indartsuena, eta, horregatik, bestean zeregina hari irabazten laguntzea da. Zorionez, txirrindularitzan, irabaztea bezain hunkigarria da talde osoak egiten duen lana, baita momentu zailetan ere.

Nolakoak dira txirrindularien arteko harremanak?

Lasterketa garaian, afal ostean elkartzen gara hitz egiteko; normalean, italieraz, eta, ahal bada, txirrindularitza ez den beste gaiez. Azken batean, egun asko ematen ditugu elkarrekin, urtean 180 egun etxetik kanpo.

Betetzea gustatuko litzazukeen ametsen bat?

Egunen batean, Frantziako Tourrean parte hartzea gustatuko litzaidake, eta, ahal bada, irabaztea. Baina barruan zaudenean konturatzen zara zaila dela. Amets errealistagoa litzateke, adibidez, Lombardiako Klasika irabaztea.

Amets horiek bete litezke prestakuntza on batekin?

Bai. Entrenamendua garrantzitsua da, baina entrenatzea bezain garrantzitsua da atseden hartzea eta elikadura zaintzea. Baina, gero edozer gauza gerta daiteke, oso gogorra baita txirrindularitza. ■

Que pensez-vous de la situation politique?

KAXILDO ALKORTA

LAGUNA

GU GINENEAN, FRANTSESA irakasten ziguten batxilergoan. Frantsesa ikasten hasitako lehenengo urtean, ondorengo hauek erakutsi zizkiguten besteak beste:

- 1) Letrak, bakoitza bere erara ahoskatzen: *e, è, é, ê* eta *eu*; *o, au* eta *eau* = *o*; *ou* vs *u*; *ch*, gaur eguneko gure *xaxaren x* bezala, ez gaur eguneko *Alexisena* bezala; *ñ* grafiarik ez zegoela, hots hori *gn*-k adierazten zuela, e.a. 2) Hitzen bukaerako kontsonantea hurrengo hitzaren hasierako bokalari lotuta ahoskatzen (*liaison* esaten ziguten zela hori, hots, *lotura*).
- 3) Aditzen jokaera edo konjugazio piloa buruz, hiztegia...

Gauza asko, guk ikasi baino gehiago; zer edo zer geratzen zitzaigun, hala ere. Bide batez aitatu besterik ez, argitze aldera, *liaison* hori gaztelaniaz ondotox egiten dutela, esaterako, *losuevos* esaten dutenek, baina entzuleari zalantza eragiten diotela, asmatu egin behar izaten baitu *los huevos* edo *los suevos* esan dioten.

Hurrengo ikasturtean, magnetofonoa ere bagenuen eskolan. Elkarriketa errazerrazak entzuten genituen, eta entzundako esaldiak ozen errepikatzen genituen; bagenuen esaldien testu idatzia ere liburutxo batean. *Assimil* zuen izena metodoak. Hala, buruz ikasi genituen *monsieur* eta *madame* Duvalen eta euren inguruko arteko elkarriketa xumeak eta

zenbait kanta: *Frère Jacques, Sur le pont d'Avignon, Le bon roi Dagobert*, e.a. Assimilek ba omen ditu 85 urte; ni 1956ko kontutan ari naiz.

Elkarriketetako batean «Que pensez-vous de la situation politique?» galdetzen zion lagun edo ezagun batek monsieur Duvali edo monsieur Duvalek bere lagun edo ezagun bati, eta erantzuna: «Ah! Pas grand chose de bon. Je pense que la crise ministérielle est inévitable». Orduan ere hori, baina Frantzian; Espainian beste kontu batzuk ziren.

Bizkaiko herri txiki bateko lagun batek kontatu zidanenez, bere herriko gizon bati gertatua da ondorengo pasadizoa, gerra aurrekoa. Nik neuk ere ezagutu nuen gizon hura; berbaera berezia zuen. Bartzelonan soldadutzan, bada, eta igande arratsalde batean zirkura joateko pentsamendua izan omen zuen. Zirkuko sarrera ondoan, adineko gizon bat, anarkista —edo pentsamendu libreko laguna behintzat— liburuak saltzen, eta, bide batez, bere azalpenak diskurtso moduan botatzen ari omen zitzaion inguruan zuen jende-taldetxoari. Gizon hark esaten zituenak gustatuta, zirkuan sartu ordez, entzuten geratu zitzaion bizkaitarra. Eta zaharrak esandako esaldi hau betiko geratu zitzaiola buruan: «La política es una falsedad y la religión un engaño». Nola ahoskatzen zuen, zer doinuaz, ezin nik ekarri idatzira, eta indarra galtzen du kontakizunak.

Gure herriko jatetxe-taberna batean, barra atzeko paretak koadro bat du zintzilik; zenbat urte izango nituen koadroa ekarri eta jarri zutenean? 7? 8?... Ondo gogoan dut aurrenekoz arratsalde batean ikusi genuela —aitonarekin nintzen ni— eta han zirenek umoretsu jardun zutela berriketan. Irudian, gizon bat —orduko tabernaria ezagun-ezagun— barrikatik ardoa ateratzen ari da, eta esaldi hau dago gaztelaniaz: «Beber que tengo buen vino, de política ni hablar y antes de salir, pagar».

Kontatu ditudan hiru istorio xume horietan barne hartuta ote daude hitz hauek: amarrua, asmakeria, azpijokoa, engainua, erabilera, eskandalua, gezurra, iruzurra, kakanahastea, katramila, konponketak, korapiloa, lotsagarrikeria, marroa, mordoiloa, nahaspila, oztopoa, politikokeria, saltsa, sasipolitika, tranpa, trapukeria, trikimailua? Azkeneko hauteskundeetako kanpainak gogorarazi dizkit. Besterik ere bada, bai, *pas grand chose de bonen*, baina gizonezko aditu batek dioenez, «demokrazia merezi dugun baino hobeto goberna ez gaitzaten bermatzen duen prozesua bada...».

«Politikan, etsaiak, arerio min-minak eta alderdikide lagunak ditugu», esan omen zuen Adenauerrek. Eta beste gizon handi batek: «bitxia bada ere, hautesleek ez dute bere gain hartzen aukeratu duten gobernuaren porrotaren erantzukizunik».

Eta? Ba... «eragiok/n, mutil/neska, aurreko danboliñari». Eta txipli-txapla-pun! ■

DUDANET lineako kontsulta-zerbitzua

Hemen dituzu IVApeko DUDANET kontsulta-zerbitzuan erantzundako zenbait zalantza:

GALDERA

Helbide elektronikoak ematean, hedabide guzti-guztietan, PUNTU hitza mugatzailerik gabe aipatzen da. Gure ustez, ordea, PUNTUA behar luke.

Zer deritzozue?

ERANTZUNA

Euskaltzaindiaren oniritzia duen *Zientzia eta teknikako euskara arautzeko gomendioak* lanean, *puntu* erabiltzea gomendatzen da.

“Webeko helbideak eta antzekoak adierazteko, URLak erabiltzen dira. Honela irakurtzea gomendatzen da:

<http://www.euskaltzaindia.net>: «'ha txe te te pe' 'bi puntu' barra barra 'hiru uve bikoitz' **puntu** euskaltzaindia puntu net»

<http://www.corpeus.org/cgi-bin/kontsulta.py>: «'ha txe te te pe' 'bi puntu' barra barra 'hiru uve bikoitz' puntu corpeus **puntu** 'o erre ge' barra 'ze ge i marra bin' barra kontsulta **puntu** pe 'i grekoa'»”.

Informazio gehiago:

- ETXEBARRIA, Jose Ramon. *Zientzia eta teknikako euskara arautzeko gomendioak*. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, 2011 (125. or.).

GALDERA

Zelan idatzi behar da 1-etik aurrera eta 8-tik aurrera ala 1etik aurrera eta 8tik aurrera?

ERANTZUNA

Gidoi gabe deklinatzen dira zenbakiak:

- martxoaren 5etik apirilaren 11ra
- goizeko 7etatik 11etara

Gidoia erabiltzen da zenbakidun sinboloak deklinatzen badira:

50 kg-ko karga bati eusteko, 0,5 cm-ko diametrodun soka behar duzu.

GALDERA

Hainbat gramatika liburutan eta ariketan «eskatu» aditza, *-tzeko*, eta *-tzea*, eta era berean, subjuntiboari *-(e)la* erantsiz edo bere horretan utzita erabilia ikusi dut. Zein da erabilera zuzena?

ERANTZUNA

Denak dira zuzenak. Testuinguruak zehazten du *eskatu* aditzaren osagarriak kasu bakoitzean darabilen kasu-marka.

Kasu zehatzik aipatzen ez duzunez, eta labur erantzutearren, Euskaltzaindiak honela egiten du bereizketa printzipala:

Alde batetik, *norbaitek norbaiti zerbait egiteko eskatu* egitura prototipikoan *-tzeko* / *subjuntiboa* joskera erabiltzen da:

- Ikasleek liburutegien ordutegia **luzatze-ko** eskatu dute [Administrazioari eskatu diote].
- Ikasleek liburutegien ordutegia **luza dezaten** eskatu dute.

Beste aldetik, gainontzeko egiturei, *zerbaitek zerbaiti zerbait eskatu* gisa labur daitezke, *-tzea* / *subjuntiboa* + *(e)la* joskera dagokie:

- Ordutegia luzatzeak araudia **aldatzea** eskatuko du.
- Ordutegia luzatzeak araudia **alda dadila** eskatuko du.

Informazio gehiago:

- EUSKALTZAINDIA, *Euskal Gramatika Lehen Urratsak VII (Perpaus osagarriak)*. Bilbo. Euskaltzaindia (2011) 569.-578. or.

Antzeko kontsulta gehiago ikusteko, edo zeure zalantzak argitzeko:

<http://www.ivap.euskadi.net/r61-v50001x/eu/v50aWar/comunJSP/v50acambioIdioma.do?v50aCgaIdioma=eu>

IÑAKI ALEGRIA:

«Interneten garaian, edo intraneten zaude, edo Interneten!»

MIEL A. ELUSTONDO

KAZETARIA ETA ARGAZKILARIA

I Hizkuntzaren prozesamendua du lanbide Iñaki Alegriak (Donostia, 1957). UPV/EHUko Informatika Fakultateko irakaslea da. Ixa taldeko partaide eta sortzaileetakoa. Xuxen zuzentzaile ortografikoa izan zen taldearen emaitzetako bat, eta nahiz eta hura gauzatu zuten, lantegi zailagoa dute euskarazko itzultzaile automatikoa garatzen. Iaztik, berriz, UEU Udako Euskal Unibertsitatearen zuzendaria da. Bide handia du egina, eta egina bezain handia eginkizun.

Hizkuntzaren prozesamenduan ari zara lanean aspaldi, ari da Ixa taldea...

Komunitate bat ari da lanean, hizkuntzalari eta ingeniari osatua. Informatikaren sorreran adimen artifizialaren inguruko kezkak plazaratu ziren, eta, horrekin batera, bi arazo paradigmatico: xake jokoa eta itzulpen automatikoa. Zientzialariek espero zuten itzulpenari zegokion gorabehera lehenago konpontzea, xakearena baino. Errealitateak, berriz, kontrakoa erakutsi du: xake jokoa konponduta dago; itzulpen automatikoa, aldiz, ez. Adimen artifizial klasikoaren barruan –sinbolikoa edo linguistikoa deitzen dugun horretan–, hizkuntzalariak eta ingeniariak behar dira bata bestearen ondoan, elkarlanean. Komunitate horixe ari da hizkuntzaren prozesamenduan lanean.

Garai batean, indar handia izan zuten hizkuntzalariak eta haien teoria linguistikoeak. Haien emaitzak, ordea, «jostailuak» ziren, nolabait esateko: gauza politak, teorikoki oso interesanteak, baina eskala txikian baino funtzionatzen ez zuen zientzia zen; eskala handian ez zuen balio.

Egun, eredu matematikoeak hartu dute indarra. Justu, kontrako muturrean gaude. Bestalde, eredu matematikoen azterketa ere goia jotzen ari dela esaten dute batzuek, eta arrazoia dutela uste dut: datuak, datuak eta datuak biltzen dituzte, haien gainera estatistikak egiteko.

Eta eredu matematikoeak indarra hartu dutenean, eta bide horretatik ere goia jotzen ari garela esaten ari direnean, adimen artifiziala berriz bueltan datorrela ematen du. Ematen du hortxe dagoela borroka: estatistikaren eta adimen artifizial sinbolikoaren artean; alegia, burmuinaren funtzionamenduaren simulazioan. Bi joera horiek hor izan dira beti, eta ezin jakin etorkizunean nondik joko dugun.

Zuen lanaren emaitza da Xuxen, zuzentzaile ortografikoa...

«Gure neurria kontuan hartuz gero, hizkuntza ingeniartzan lehenengo munduan gaude»

Joan den mendeko 90eko hamarkadaren erdi aldera tesi bana egin genuen Miriam Urkiak eta biok euskararen morfologiaren eta tratamendu informatikoaren inguruan. Xuxen zuzentzaile ortografikoa izan zen gure ikerketaren lehen emaitza.

Gure idazlanetan hitzak gorritz azpimarratzen dizkigun aplikazioa...

Xuxenek gorritz azpimarratzen ditu hitzak, bai, baina ez ditu haiek aldatzen: abisu bat da, ez du idazlea ezertara behartzen. Nork bere mailaren eta dedikazioaren arabera hartu behar ditu Xuxenen oharra. Nik dakidanez, erabiltzaile gehienak pozik daude gure zuzentzailearekin. Jakina, goi-mailako komunitate bat ere bada, idazleek osatzen dutena, eta haien zatik pobreak xamarra da Xuxen. Izan ere, idazleek estandarra baino hizkuntza aberatsagoa darabilte, erregistro ezberdinak, modu formalak eta literarioak... Horientzat motz gelditzen da Xuxen.

Zuzentzaile ortografikoa hor dugu beti, aspaldi. Itzulpen automatikoaren aztararik ez. Hor bada korapilo bihurrik...

Bi faktorek zailtzen dute euskararen itzulpen automatikoa: hizkuntzaren tipologia, batetik –euskara eta gainerako hizkuntzen artean dagoen distantzia, alegia–, eta euskaraz itzultako lanaren bolu-

mena. Ingelesaren kasuan, adibidez, milioika testu dituzte itzulita: horra Nazio Batuen Erakundearen itzulpen corpora, Europako Batzordearena... Guk, izan ere, horiekin lan egiten dugu, baina euskararen kasuan mugatuta gaude bolumenaren aldetik. Itzulpen automatikoaren beste korapilo bat ordena librea da. Berritro ingelesera joz, ingelesak oso ordena zehatza du, eta horrek permutazioen kopurua asko mugatzen du. Aldiz, hizkuntza baten ordena librea denean, permutazio kopurua oso handia da eta, ondorioz, sor daitezkeen eredu matematikoeak ere difusioak dira. Esate baterako, bi hizkuntzen arteko distantzia handia ez denean, itzulpen automatikoeak nahiko ondo egiten du lan. Katalana-gaztelaniaren kasuan, edo gaztelania-ingelesaren, ingelese-frantsesa... itzulpenak ez dira txarrak. Googlek edo OpenTrad-ek nahiko ondo itzultzen du hizkuntza horien kasuan. Ez du perfektu lan egiten, baina laguntzen du, eta horrek itzultzaileen produktibitatea handitzeko balio du. Itzulpenak txarrak direnean, berriz, itzultzaileak nahiago du zerotik hasi, ohituta dagoelako itzultzen. Itzultzaile ez garenok, berriz, itzulpen txarrak ere laguntzen digu.

Euskararen kasuan, itzulpena txarra da, eta ez du laguntzen...

Euskararen kasuan, itzulpenaren emaitzak txarrak dira, bai, esandako bi faktore horiengatik. Baina hori badago beste gauza bat, «asimilazio-erabilpena» esaten dena. Interneti lotuta dator asimilazio-erabilpena, itzulpen azkarra da –ez da itzultzaileentzako aplikazioa–, baina testu bat zertaz ari den ulertzen laguntzeko balio du. Bestela itzuliko ez liratekeen kasuetarako balio du, eta hori ere erabiltzen jakin behar da. Erabilpen okerrak ere hainbat dira, bai, eta twitterreko txiotan notifikatzen diren batzuk ikusi besterik ez dago: «azken batasunak» (últimas unidades), «autobusa bihar eta berandu»... Kar, kar...

Hizkuntzaren prozesamenduaz ari gara, zuzentzaile ortografikoa eta itzultzaile automatikoa aipatu ditugu, baina hori dira, zain, estilo zuzentzailea, lexikografia konputazionala, hizketa ezagutzaileria, ahotsaren sintesia... Zein momentutan dago ikerketa?

Bereizi egin behar dira guk baliabide deitzen ditugunak –hau da, hiztegiak, ahozkoak zein idatzizko corpusak– eta gainerako tresna orokorrak; testuen gainean egiten diren lanak, alegia. Tesia egiten ari nintzenean, analizatzaile morfologikoa lantzen, jendeak galdetzen zidan: «Eta zertarako balio du analizatzaile morfologikoa?». Bada, Xuxen da erantzunetako bat, analizatzaile morfologikoaren erabilpenetako bat. Baina, berez, analizatzaile eta sortzaile morfologikoa gauza askotarako balio du, eta zuzentzailea, erabilpen bat besterik ez da. Analisi morfologikoa, gainerakoan, balio du bilatzailean informazioa berreskuratzeko eta informazioa erauzteko; eta horretan dago industria gaur egun, gertaerak erauzten. Adibide tipikoa da: eman dezagun jakin nahi dugula zein enpresa doazen ondo, zein gaizki, baina prentsa guztia irakurri beharrik gabe. Horretarako, lematizazioa erabiliko dugu. Bilatzaileak jo eta subjektua, ekintza eta objektua erabakiko ditugu, bilatzaileak informazioa erauzteko. Lan horren oinarrian, ordea, eskolan ikasi duguna dago: morfologia, sintaxia, semantika... Horregatik ari gara, bada, hizkuntza ingeniariatzaz.

Zertan da euskararen egoera hizkuntza ingeniariatza horretan?

Gure neurria kontuan hartuz gero –gure hiztun kopurua, esan nahi dut–, lehenengo munduan gaude: Internet erabiltzaile kopuru handia dugu, dexente idazten da, irrati eta telebista grabazioak ere ez ditugu gutxi... Beraz, lehenengo munduan gaudela esango genuke; baina, lehenengo mundu horren barruan daudenekin konparatuz gero, tokatzen

TXINERA

«Txinerak zientzian eta teknologian egin duen aurrerapena izugarria da. Kongresu zientifikoetara jo eta begiratu besterik ez dago batzordea osatzen duten izenak, edo ponentzia eta komunikazio berritzaileenak sinatzen dituzten egileak. Garai batean, ingeleseko izenak ziren, edo AEBetara jo zuten Europako immigranteen deiturak zituzten. Gaur egun, aldiz, txinatarrak dira izenak, nahiz eta horietako asko AEBetako unibertsitateetan ari diren lanean. Txinan, dena den, gauzak planifikatu egiten dituzte, eta ikerkuntza garatzea ere planifikatu dute. Gure arloan bada asoziazio bat, ACL Linguistika Konputazionalaren Elkarteak, eta duela bi urte haren kongresuan izan nintzen. Azkeneko hitzaldian, horixe esan zuen presidenteak: “2020an, txineraz, noski!”. Uste dut ezagutuko dugula txinera leku horretan; zientzian, behintzat. Gure fakultatean bertan, ikerlari trukea ohikoa da AEBekin ez ezik, Txinarekin».

UEU

«Euskal Unibertsitatea da UEUren atzean dagoen kontzeptua. Egia esan, euskaldunei baino errazago azaltzen diet nik hori erdaldunei. Esaten diet D ereduko unibertsitaterik ez dugula, eta behar dugula. Nik ezagutzen dudanez, munduan bi dira ereduak: Belgikakoa, non unibertsitatea zatitu egin baitzuten hizkuntzen arabera, eta Kataluniakoa, non beste unibertsitate bat ireki baitzuten, Pompeu Fabra, katalanez, gaztelaniazkoaren ondoan. Badakigu gu sekula ez gara izango unibertsitate elebakarra; eleanitza izan behar duela unibertsitateak, baina euskara ardatz izango duena. Horixe da erronka, eta horretan sinesten dugu UEUn. Helburu horren bila abiatu behar dugu, kontuan hartuta unibertsitate sistema baten barruan ari garela, eta sistema horri zutabe bat falta zaiola: euskarazko unibertsitatea. Hori ez daukagun bitartean, aurrera egingo du UEUK».

zaigun tokian gaude. Datuetan oinarritutako hurbilpenean, adibidez, aurreratzen ari gara: Wikipedia gero eta handiagoa da, itzulpen memoriak ere askatzen ari dira –hala Gipuzkoako Foru Aldundia, nola Eusko Jaurlaritzaz, *open* ideiarekin eta besterekin. *Open* dela eta, uste dut inbertsio txikiarekin lortu ahal den baliabide inportantea dela; hau da, Administrazioaren eskutik pasatzen den informazio asko eta asko irekia izatea eta erabili ahal izatea. Datuetan oinarritutako paradigma horretarako ezin hobeto datorkigu *open*... Beraz, euskararen

egoera hizkuntza ingeniartzen, nahiko ona. Baina zorionez, edo zoritxarrez, tipologikoki hizkuntza ezberdina da euskara, eta, eleaniztasunaren munduan, ezaugarri hori problematikoa da itzulpen automatikoa egoki garatzeko garaian; euskarak bestelako tipologia duelako, beste arrazoirik gabe. Ikertzaileentzat, berriz, zoragarria da hori! Horixe esaten digute kanpotik datozkigun ikertzaileek: «Sekulako erronka duzue!». Haientzat, pozgarri, eta, aldiz, euskarazko itzulpen automatikoaren erabiltzaileentzat, nekegarri: «A zer itzulpen txarra!».

«Tipologikoki ezberdina da euskara, eta hori problematikoa da itzulpen automatikoa garatzeko garaian»

Enpresa erraldoiak askotariko tresna eta aplikazioak ari dira garatzen. Horra Google, IBM, Microsoft... Badu zentzurik gure eremuan saiatzeak?

Zalantzarik gabe, bai. Enpresa erraldoi horiek euskararako tresna eta aplikazioak azkarrago garatzeko, aurretik hemen egindako lanak baliatu dituzte, askotan. Enpresa horiek behar izan dituzten corpus eta gainerakoak Eusko Jaurlaritzaren bitartez jaso dituzte, edo Euskal Herriko Unibertsitateak liberatu ditu edukiak, haiek hartu ahal izateko. Erakunde publikoen obligazioa da lehiakortasuna bultzatzea, ez enpresa pribatu jakin baten eskutian erortzea. Enpresa erraldioen lana ondo dago, baina guk ezer ez egitea ez zait iruditzen, ez da irtenbidea. Adibide bat jartzearen, *Apalabrados* telefonojokoa (modan egon zena ez oso aspaldi). Argentinako enpresa batek asmatu zuen, eta, hemen, Maite Goñik –IKT irakaslea Mondragon Unibertsitatean, eta IKT burua Eusko Jaurlaritzaren Euskaraz Batzordean– joko hartan buru-belarri sartuta ikusten zituen bere ikasleak. Ea zergatik ez genuen euskarara egokitzen, Maitek guri. Eta egin genuen. Maite

Argentinako enpresarekin jarri zen harremanetan, eta epe laburrean enpresa horrek jokoa euskaraz plazaratzea lortu zen. Argentinako enpresak negozioa egin zuen. Guk baliabideak jarri genituen, doan... Horixe gertatzen zaigu guri: unibertsitatean aritzetik, Googlerekin lehiatzera pasatzen gara! Eta ezin dugu, besterik gabe, Oracle, Google eta gainerrakoekin lehiatu: hiperlokaletik globa-

lera pasatzen gara, tarteko trantsiziorik gabe. Interneten garaian, edo intraneten zaude, edo Interneten! Ez dago erdibiderik. Industria mailako arrakasta –CAFek duena edo Fagorrek izan duena–, oso oso gauza zaila da mundu honetan.

**Zein bide hartu behar dute eremu urriko hizkuntzek? Ba al dago elkarlana-
nerako aukerarik?**

Badugu esperientzia pixka bat horretan, Perun Cuscoko Unibertsitatearekin lan-
kidetzan jardun dugu-eta, ketzueraren inguruan. Dena den, «eremu urriko» hizkuntzak esan duzu zuk, baina gure arloan «baliabide urriko hizkuntzak» esateko modua hobetsi dugu. Baliabide urriko hizkuntzei dagokienez, bereizke-
ta bat dugu nabarmena: idazten diren hizkuntzak eta idazten ez direnak. Eta

idazten direnen artean, batasuna gauzatu dutenak eta egiteko hori egin gabe dutenak. Idazten diren hizkuntzen artean, eta munduan hitz egiten diren hizkuntzen artean erdiak baino gutxiago dira idazten direnak, batasuna da lehentasuna. Ketxueraren inguruan Cuscon lankidetzan jardun dugula esan dut, eta hala da: joan ginen eta ikusi genuen egoera. Teknologiaz hitz egiten du mundu osoak, horretaz ari dira politikariak ere –eta oso ondo dago teknologiaren gorazarre hori–, baina lehenengo urratsa hizkuntza idatziaren batasuna da. Gurean, jendea aitzakiatan hasten denean, «euskara batua, estandarra...» eta hau eta hura, beti esaten dut: «A zer suertea, 68an batasunaren aldeko urrats handi haiek eman zirelako». Cuscora joan, eta esan genuenean: «Ketxuera batzen saiatu beharko duzue, bada, Ekuadorrekin, Bolibiarekin eta enparauekin batera!», haiek ezetz. Sentimendu nazionalista gailentzen da, hizkuntza eta kultura guztiz lotuta daudela esaten hasten dira, tradizioa, independentzia prozesuak eta beste, eta ez dute batasuna lortzeko perspektibarik.

«Unibertsitatean aritzetik, Googlerekin lehiatzera pasatzen gara gu, eta ezin dugu»

Hizkuntzaren batasuna ezinbestekoa duzue lanerako...

Horixe da lehentasuna. Bigarrena, berriz, hezkuntza da. Alegia, gurean dugun bigarren zortea da, ikastolek hasitako bide hura, sare osora hedatu dena. Eta hezkuntzan modu estandarrean idatzi beharra dagoenez, zuzentzaileak, hiztegiak, online hiztegiak, eskola materialak eta bestelakoak egiten saiatzen gara. Horixe da bidea. Eman dezagun analisi morfologikoa gauzatu nahi dugula. Horretarako, ordea, zenbait gauza behar ditugu lehenago: gramatika, hiztegia –digitalizatua baldin bada, askoz hobeto!– eta testu-corpusa, gauzatuko ditugun aplikazioek ondo funtzionatzen duten ala ez frogatzeko. Baliabide urriko hizkuntza askotan, ordea, ez dugu gramatikarik, ez hiztegirik, ez corpusik. Baliabide teknologikoen araberrako hizkuntzen sailkapenean sei-zazpi maila bereizi dituzte, eta ingelesa besterik ez dago lehenengoan; laster, hor izango da txinera ere. Bigarren mailan dira espainola, frantsesa, japoniera... ondo hornitutako hizkuntzak horiek ere. Hirugarrenean, besteak beste, euskara dugu. Wikipedian, esaterako, 40. dago gure hizkuntza, artikulua kopuruaren aldetik. Googlen arabera ere hortxe gaude, hirugarren maila horretan.

Udako Euskal Unibertsitatearen zuzendari zaitugu iaztik. Bada horretarako arrazoirik...

Atxikimendu handia diot UEUri. Ni, izatez, euskaldunberria naiz, euskaldunberri zaharra, eta harro nago! Unibertsitatean irakasle hasiberri, UEUra eraman ninduen orain Informatika Fakultatean dekanu dugun Kepa Sarasola irakasleak. Harrezkero, proiektuak aurrera eramaten lagundu didan erakundea dut UEU. Inoiz ez nuen pentsatuko zuzendari izatea, baina halaxe egokitu zen iaz. Orain, duela hamar urteko proiektua dugu eskuarte: lineako unibertsitatea, tituluak

«Proiektuak aurrera eramaten lagundu didan erakundea dut UEU»

euskaraz emango dituen unibertsitatea. Saiatu ginen orain dela hamar urte, baina urte askoan ez da asmoa gauzatu. Orain, berriz, zirt edo zart egiteko garaia dugu: edo aurrera egiten dugu eta asmoa gauzatzen dugu, edo bertan behera uzten dugu betiko. Garai batean, gauza berri-tzailea zen, baina orain beranduegi ere badela esango nuke. Unibertsitate ikasle askok, ikasketak amaitu eta lineako ikastaroak egiten ditu UNIR Errioxako Nazioarteko Unibertsitatean. Errioxako unibertsitateak egiten badu, gu ez ote gara gai? Batez ere, proiektu horixe gauzatzeko nago UEUko zuzendaritzan. Garai batean zaila zen unibertsitate adituak inguratzea, baina gaur egun ikerlari gazte asko ditugu, ondo baino hobeto prestatuak. Bestalde, unibertsitate ikasketen eskaintza handia da; Hegoaldean gaztelaniaz ere badakigu, eta, Iparraldean, frantsesez, eta, beraz, euskarazko titulazioak lekua izatea ez da erraza. Kontzeptua garbi edukitzea da kontua, eta, zoritxarrez, oraindik dudak ditu jendeak. Laster dut politikariekin beste berriketa erronda bat, eta ikusiko dugu. Baina, jakina, murrizketak hor dira beti leku guztietatik... ■

Puntuak ala zuriuneak zenbakiak digituz idaztean? Eta portzentajeak?

ALFONTSO MUJICA

Administrazioaren idazkietan noiznahi agertzen dira zenbakiak digituz idatzita, ia gehienetan soseki lotuak, eta, askotan, kantitate handiak idatzi behar izaten dira.

Zenbaki bat luzea denean –digitu asko dituenen–, digitu guztiak bata bestearen ondoan jartzen baditugu, nekeza gertatzen da irakurketa. Horregatik, irakurketa errazteko, hirunaka antolatuta ohi dira digituak, eskuinetik hasita, eta «mugarri» bat erabili ohi da hirukote bakoitza beste hirukoetatik –edo gainerako digituetatik– bereizteko.

Hori eskolan irakatsi ziguten guztioi, zenbakien idazkera ikasi genuenean. Eta «mugarri» hori puntu bat zela irakatsi ziguten. Honela:

12358007 idatzi beharrean, honela idazten ikasi genuen: **12.358.007**

Zehaztu beharra dago, dena dela, sistema hori zenbaki osoei bakarrik dago kiela. Zenbaki dezimaldunetan, zenbakiaren parte osoan bakarrik erabiltzen da; zenbakiaren parte dezimalean, ez da erabiltzen puntua. Hau da:

Honela idazten da: **12.358.007,43219**

Eta ez honela: **12.358.007,432.19**

Euskaraz zein gaztelaniaz ikasi, hala erakutsi ziguten eskolan. Eta Administrazioaren idazkietan ere, hala ikusten da, euskaraz zein gaztelaniaz, hala Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkarian (EHAA) nola Nafarroako Aldizkari Ofizialean (NAO); baita BOE Estatuko Aldizkari Ofizialean ere gaztelaniaz.

Euskaraz, badago arau bat zenbakiak nola idatzi azaltzen duena: Euskaltzaindiaren 7. araua (*Zenbakien idazkeraz*), 1994koa. Arauak zenbakiak letraz nola idatzi zehazten du, eta ez dio zuzenean heltzen digituen idazkerari. Hala ere, zenbakien zerrendan, letraz eta digituz idatzita agertzen dira zenbakiak, eta mugarriztat puntua erabiltzen da arau horretan ere. Honela:

1.000.000	milioi bat
10.000.000	hamar milioi
1.000.000.000	mila milioi (miliar bat)

Beraz, uler daiteke, esplizituki ez bada ere, puntua ontzat ematen duela Euskaltzaindiak, erabili egiten du eta.

Mugarritzat puntua erabiltzea, ordea, ez da nazioartekoa. Beste herrialde batzuetan –hala nola Erresuma Batuan, Estatu Batuetan, Mexikon, Indian, Txinan edo Australian, besteak beste–, koma erabiltzen dute mugarriztat, hain zuzen ere puntua –eta ez koma– erabiltzen baitute zenbakiaren parte osoa eta parte dezimala bereizteko.

Horregatik, erabilera hori nahasgarria gertatzen delako, nazioarteko arauak (ISO/IEC 80000; SI/ISO 31-0) berariaz diote puntua ez dela erabili behar zifra hirunaka bereizteko, ezta koma ere. Zehazki, hau da araua:

D'après la 9e Conférence générale (1948, Résolution 7) et la 22e Conférence générale (2003, Résolution 10), les nombres comportant un grand nombre de chiffres peuvent être partagés en tranches de trois chiffres, séparées par un espace, afin de faciliter la lecture. **Ces tranches ne sont jamais séparées par des points, ni par des virgules.** Cependant, lorsqu'il n'y a que quatre chiffres avant ou après le séparateur décimal, il est d'usage de ne pas isoler un chiffre par un espace. L'habitude de grouper ainsi les chiffres est question de choix personnel ; elle n'est pas toujours suivie dans certains domaines spécialisés tels que le dessin industriel, les documents financiers et les scripts qui doivent être lus par ordinateur.

- 43 279,168 29 *mais pas* 43.279,168.29
- 3279,1683 *ou* 3 279,168 3

En ce qui concerne les nombres d'un tableau, le format utilisé doit être cohérent dans une même colonne.

Erreparatu nazioarteko arau horren datari, ez baita berria: 1948koa da, eta berriaz berretsia izan zen 2003an. Arauak dio digituak hirunaka taldekatu daitezkeela irakurketa errazteko (aukerakoa dela, ez nahitaezkoa), eta zuriune bat erabil daitezkeela zifra-hirukote horiek batzuk besteetatik bereizteko, baina **komak eta puntuak ezin direla erabili** horretarako.

Nazioarteko arau horren erabilera zabalduz doa azken urteotan (urrutira gabe, Frantzian), eta finkatuz doa nazioarteko argitalpenetan, baina, gainerakoan, ez zaio oraintsu arte kasu handirik egin, eta herrialde bakoitzak bere ohiturari eutsi dio.

Euskaraz ere, on litzaiguke nazioarteko joerekin batera joatea, batez ere gure aldameneko bi hizkuntza erraldoiek hala jokatu balute.

ETA ESPAINIAKO GAZTELANIAN?

Esan dugu gorago Administrazioaren idazkietan puntua erabiltzen dela mugarriztat. Bai, hala da. Eta «legezkoa» da erabilera hori?

Ez. 2010eko abenduaren 16an *Ortografía de la lengua española* obraren edizio berria aurkeztu zuen Espainiako Errege Akademiak (RAE). Eta edizio berriak aurreko edizioak ez zuen arau garbi bat ezarri du:

2.2.1.1 Los números enteros y el separador de millares

Advertencia. No deben utilizarse ni el punto ni la coma para separar los grupos de tres dígitos en la parte entera de un número. Para ello solo se admite hoy el uso de un pequeño espacio en blanco.

[A principios de siglo Madrid tenía una población de 3 132 463 habitantes]

Horren ondorioz, Hego Euskal Herriko gaztelaniazko eskola-liburu berrietan hasi dira arau hori aplikatzen, eta puntuaren ordez hutsunea erabiltzen.

Administrazioaren testuetan, alabaina, eredu zaharrak indarrean dirau. Bestela esanda: Espainiako Administrazioak ez du betetzen gaztelaniaren akademiak, RAEk, emandako araua. Nik ez dakit jakinaren gainean egiten den, ohartu ki alegia, ala bestelakoa den arrazoia; adibidez, Administrazioaren makineria astunak denbora behar duela egokitze-ko (dena dela, laster 5 urte beteko ditu *Ortografía* berriak). Arazoa ez da larria, jakina, nimitzua baizik (puntu bat bezain nimitzua, hain zuzen), baina inertzia administratiboan —edo hizkuntza-arauaren eta praxi administratiboaren arteko sin-tonia faltaren— adierazgarria da.

PORTZENTAJEEN IDAZKERA

Eta, inertziaz ari garela, beste kontu formal txiki bat:

Nola idatzi behar da ehunekoaren edo portzentajearen sinboloa (%) berarekin batera doan zenbakiarekiko? Euskaraz, horri buruz ez dago Euskaltzaindiaren araurik; hala ere, Euskaltzaindiaren gramatikan (EGLU I [1991] eta *Euskal gramatika laburra* [2002] liburuetan), zenbakiaren aurretik idaztekoa dela ageri da:

EGLU I (3.2.1.11. Frakzioak)

%5--ehuneko bost (irakurriko da)

Euskal gramatika laburra (4.2. Zenbatzaileak)

Portzentaiak honela:

%5 (ehuneko bost)

Sinboloaren eta zenbakiaren artean ez dago zuriunerik. Dena dela, Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailaren *Ortotipo-*

grafía liburuak bien artean zuriunea utzi behar dela dio, gainerako sinboloekin egiten den bezala. Eta hala ikusten da gaur egun euskarazko eskola-liburuetan.

Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkarian ere hala agertzen da gaur egun, zuriune batez bereizia: % 40 (eta ez %40).

Eta gaztelaniaz? BOEn, sistematikoki, zuriunerik gabe idatzita ageri da. Beraz, oraingo honetan ere, Espainiako Administrazioak ez du betetzen Espainiako Errege Akademiak (RAE) emandako araua, honela baitio *Ortografía de la lengua española* (2010) obrak:

Capítulo V

La representación gráfica de las unidades léxicas

4 Los símbolos

4.4 Ortografía y otras normas de escritura

f) Los símbolos deben escribirse puestos a la cifra que los cuantifica y separados de ella por un espacio: 33 dB, 125 m2, 4 H, 20 %.

Información adicional

Aunque el símbolo % (que se lee *por ciento* en español) se ve frecuentemente escrito sin separación de la cifra que lo precede, la norma establecida por la Oficina Internacional de Pesos y Medidas determina que se escriba precedido de un espacio. Para evitar que la separación resulte excesiva, puede utilizarse un espacio fino.

Arazo formal hutsak dira, idazkerari baino ez dagozkion kontutxoak dira. Ez dago zelai horretan hizkuntzaren sena jokoan, jakina, baina dena hain arautua eta, ustez, hain zehaztua dugun garai honetan, harrigarria da hain gauza oinarritzako eta hain-hain erabiltetan ados ez jartzea. ■

Produktuak edo zerbitzuak erostean datza kontsumoa, eta, sarri, guztiz beharrezkoak ez diren tresnak eta ondasunak eskuratzearekin lotu ohi da. Alabaina, unean uneko beharrianak edota etorkizunekoak asetzearekin dago lotuta kontsumoa; gizarte-ongizatearekin eta bizi-kalitatearekin estu lotuta, alegia.

Erreklamazioak, kontsumitzaileen eskubide

Erreklamazio gehienak telekomunikazio enpresei zuzenduta

MAITE ORUE
KAZETARIA

Norbanako oro da kontsumitzaile, eta asko eta askotarikoak dira kontsumitu ditzakeen produktuak edo zerbitzuak: energia, kultura, elikagaiak, telefonia mugikorra, altzariak, garraioak, aseguruak, etxebizitzak, bidaiak, osasun zerbitzuak, konponketak, oinetakoak, ura... Oinarritzko beharrianak asetzea izango da batzuen eginkizuna, eta bigarren mailakoak gogobetetzea beste batzuen. Edonola ere, ezaugarri bat edo beste izan, produktuak edo zerbitzuak erostean kalitate-prezio erlazio zuzena espero du kontsumitzaileak. Beti ez da irizpide hori mantentzen, ordea.

Kontsumoari buruzko araudia betetzen den ziurtatzeko eta kontsumitzaileak eta erabiltzaileak informatzeko, defendatzeko eta babesteko funtzioa daukate kontsumo bulegoek. Hala, kontsumitzaileek zein eskubide dituzten eta zein arreta neurri hartu behar dituzten jakin dezaten da daukaten helburuetako bat, baina ez bakarria. Izan ere, aholkuak emateaz gain, erreklamazioak, kexak edo salaketak jartzen ere laguntzen diote kontsumitzaileari; eta gatazka bat dagoenean, haren eta enpresaren arteko bitartekari lana ere egiten dute.

Kontsumoaz ari garenean oso arlo zabalez ari garen heinean, gaiari buruz sor daitezkeen zalantzak ere asko eta anitzak izan daitezke. Horren adibide da Araba, Bizkai eta Gipuzkoan kontsumoari buruz iaz egindako kontsulta kopurua. Zehazki, herritarren 39.272 kontsulta erantzun zituzten, 2014an, kontsumo bulegoek. Horietako 7.635 Kontsumobide Eusko Jaurlaritzako Osasun Sailari atxikitako Kontsumoko Euskal Institutuak bideratu zituen, 26.368 Kontsumitzaileen Informaziorako Udal Bulegoek (KIUB) eta 5.269 kontsumitzaileen elkarteek. Kontsulta horien gehiengoa telekomunikazioen ingurukoak izan zirela nabarmendu du Kontsumobidek; hain zuzen, %28,25. Kontsultak bakarrik ez, erreklamazioak ere ez ziren izan gutxi 2014ko urtearen

joanean. Hain justu, 23.498 erreklamazio izapidetu zituzten kontsumo bulegoek iaz. Kasu horretan, 9.996 izan ziren Kontsumoko Euskal Institutuak gestionatutakoak (2.298 Araban, 5.289 Bizkai, 2.270 Gipuzkoan eta 139 Internet bidez), 12.360 KIUBek izapidetutakoak (1.993 Araban, 7.163 Bizkai eta 3.204 Gipuzkoan) eta 1.142 kontsumitzaileen elkarteek tramitatutakoak (106 Araban, 768 Bizkai eta 268 Gipuzkoan). Kontsulten kasuan legez, telekomunikazioen sektoreen ingurukoa izan zen erreklamazio kopuru gehiena: %39,05.

LAU SEKTOREK, ERREKLAMAZIOEN ERDIA BAINO GEHIAGO

Hari horretatik, eta sektoreak kontuan hartuta, nabarmentzekoa da azken urteetako joera errepikatu zela 2014an ere kontsumo bulegoetan erregistratutako erreklamazioetan. Izan ere, portzentajerik handiena telekomunikazioen alorrekoa izan zen; aurreko urteetan bezala, energiaren alorreko zerbitzuen sektorea izan zen nabarmendu zen bigarrena, erreklamazioen %8,90ekin. Ostean egon ziren etxetresna elektrikoak edo ordenagailuen inguruko erreklamazioak (%5,91) eta banketxeen zerbitzuekin lotutakoak (%5,85). Hori horrela, ezin aipatu gabe utzi lau sektore horien artean erreklamazio guztien %59,72 suposatu zutela. Garraioekin (%4,89), telefonia eta komunikazio produktuekin (%3,53), aseguruarekin (%2,75) eta ibilgailuen konponketekin (%2,56) lotutako erreklamazio kopuruak ere ez ziren gutxi izan.

Baina, Internetarako konexioa arrazoirik gabe etetea, argindarrarekin arazoren bat izatea, kontratatutako zerbitzuarekin ados ez egotea, enpresa jakin bateko bezero arreta zerbitzuarekin konpondu ezinean ibiltzea... Zeintzuk dira, zehatz esateko, kontsumitzaileak gehien asaldatzen dituzten arazoak? Kontsumoko

Euskal Institutuak emandako datuen arabera, kontsulten kasuan legez, erreklamazioak jartzerakoan kontsumitzaileek emandako arrazoiak asko eta askotarikoak dira.

Esate baterako, telefonia finakoaren, mugikorraren nahiz Internet zerbitzuaren inguruko datuei erreparatuta, batik bat fakturazioaren inguruko desadostasunak dituztela erakusten dute kontsumitzaileek 2014. urtean jarritako erreklamazioek. Telekomunikazioen esparruko hiru zerbitzu mota horien kasuetan, gainera, kontratuak jasotakoa ez betetzea izan zen iaz erreklamazioak jartzeko beste arrazoi nagusi bat. Kontratatu ez diren zerbitzuak kobratu izanagatik edota bajetarako arazoak edukitzeagatik ere hainbat erreklamazio jarri zituzten iaz Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako kontsumitzaileek.

Hornidura zerbitzuei dagozkien erreklamazioen kasuan ere fakturazioa izan zen erreklamazioak jartzeko arrazoi nagusia; portzentaje altu batean, gainera (%39,10). Zerbitzuan gabeziak zeudela (%8,77), hornidura etenaldiak izan zituztela (%7,06), enpresak egindako irakurketekin ados ez zeudela (%7,87) edota kontratua edo eskaintza ez betetzea (%7,06) izan ziren kontsumitzaileek emandako beste argudio batzuk. Informazio eskasa ematea ere egotzi zieten zenbait kasutan (%5,25) hornidura zerbitzuen enpresei.

Esan bezala, aipatutako bi sektoreekin eta etxetresna elektrikoak edo ordenagailuen ingurukoekin batera, banketxeen zerbitzuei lotutako erreklamazioak nabarmenatarikoak izan ziren. Sektore horri dagokionez, batez ere kobratzen dituzten komisioren inguruko kezka agertu zuten kontsumitzaileek (%16,71), eta baita menpeko finantza-ekarpenen (%13,18) eta zoru-sabai klausulen (%12,97) inguruan ere. Eskaintako zerbitzuan gabeziak daudela iritzi zuten kontsumitzaile asko ere izan zen 2014an (%12,10).

ZEIN KASUTAN ETA NOLA EGIN ERREKLAMAZIO BAT?

Kontsumoko Euskal Institutuaren aholkuari jarraiki, «merkataritza establezimendu edo zerbitzu emailearekin gatazka bat sortzen denean, modu adiskidetsuan konpontzea lortzen ez bada, komeni da erreklamazioa ahalik eta lasterren egitea». Horretarako bide ezberdinak daudela ekarri du gogora Kontsumobidek: «Erreklamazio orria eta lineako erreklamazioa dira metodori erraz eta eraginkorrenak administrazio-bidean kontsumoaren alorreko erreklamazioak aurkezteko». Dena den, erreklamazio-orrien bidez ez ezik, «legezko beste edozein erataria ere aurkezteko erreklamazioak». Gainera, establezimenduan bertan erreklamazio-

orria eskuratu ezin izan den kasuetarako, kontsumitzaileak eredia deskargatzeko aukera dauka www.kontsumobide.eus webgunearen bidez.

Erreklamazioa ondo eginda egon dadin, zenbait baldintza bete behar ditu ezinbestean. Hain justu, gertaera non eta noiz izan den zehaztu beharko du, erreklamazioa jartzen duenaren datuak (izena, helbidea, NAN/pasaportea, telefonozenbakia...) adierazi, erreklamatu nahi denaren inguruko zehaztasunak eman, erreklamazioaren helburua zein den esan... Halaber, erreklamazio-orriarekin batera aurkeztu beharko ditu kontsumitzaileak dauzkan agiriak edo probak, eta, betiere, sinatu egin beharko du orria. Hori bai, «Administrazioari bidaltzen

dion erreklamazioarekin batera, erantsi beharko ditu egoki iritzitako dokumentuak edo frogagiriaren fotokopiak, eta horien originalak gorde», zehaztu du Kontsumobidek.

Behin erreklamazioa eginda, Administrazioak dagokion establezimendura bideratuko du, eta hamar egun balioduneko epea emango dio alegazioak egiteko eta frogak aurkezteko. Gainera, Administrazioaren zeregina izango da bi aldeen arteko bitartekari lana egitea. «Horretaz gain, Administrazioak ikusten badu enpresa edo establezimendu horrek Administrazioko arau-hausteren bat egin duela, dagokion zehapen-espeditentia abiarazi dezake». Iazko datuetara joanda, 6.094 kasutan egin zuen Kontsumobidek

bitartekari lana, eta horietako 2.683tan adostasunen batera iritsi ziren bi aldeak.

Bestalde, erreklamazioen nahiz egindako ikuskapen kanpainen ondorioz, 160 zehapen-espediente ireki zituzten iaz: 50 Araban, 60 Bizkaian eta 50 Gipuzkoan. Espediente guztien %27,50 telefonia mugikorreko enpresei zabaldutakoak izan ziren, %10,63 hornidura zerbitzuetako enpresei eta %9,38 banku zerbitzuei.

Kontsumitzaileen bulegoek egiten duten bitartekaritzak funtzionatzen ez duenean, kontsumoko arbitrajea da kontsumitzaile eta erabiltzaileen, eta enpresa, merkataria edo zerbitzu-emaileen artean sor daitezkeen kontsumo gatazka konpontzeko biderik errazena, berorri esker auzitara jotzea saihesten baita. Gatazkan dauden bi aldeek bide hori hartzea onartu behar dute, eta, gerora, bete egin behar dute ematen den laudoa.

Kontsumobidek emandako datuen arabera, arbitraje eskaerak 982 izan ziren 2014an, eta horietako 214 kasutan adostasun batera iritsi ziren bi aldeak, arbitrajea jo beharrik izan gabe. Beste 432 kasutan Kontsumoko Arbitraje Sistemari atxikitako enpresak zeuden tartean, beste hamabostek arbitrajea onartu zuten, eta 273k ez zuten arbitrajea egin nahi izan. Azkenik, arrazoi ezberdinak tarteko, 40 eskaera ez ziren izapidetu, eta zortzi eskaera oraindik izapidetzen ari ziren 2014ko abenduaren 31n. Bestetik, 493 izan ziren 2014an emandako laudoak, gehiengoa (216) kontsumitzailearen aldekoak. 168k arrazoi partziala eman zioten kontsumitzaileari, eta 109k kontsumitzailearen aurka egin zuten. Joerari eutsiz, laudoen gehiengoa telefonaren sektorean eman ziren.

SALAKETAK ETA KEXAK JARTZEKO AUKERA ERE BAI

Kontsultak eta erreklamazioak egiteko eskubidea ez ezik, salaketak eta kexak jartzekoa ere badaukate kontsumitzaileek. Salaketaren bidez, esate baterako, «kontsumoaren alorreko arau-hauste administratiboa izan daitekeen gertaera bat» jakinarazten dio norbanakoak administrazioari. Kasu horretan, ordea, izan daiteke kaltea jasan duena kontsumitzailea bera ez izatea. Salatutakoa egiaztatu egin beharko dute ikuskatze eta kontrol zerbitzuek, eta, dagokionean, «Administrazioak neurriak hartu edota kasuan kasuko zehapenak ezarriko ditu, arau-hausteak prebenitu eta zuzentzeko, kontsumitzaile guztion interesa babeste aldera». ■

DATUA

2014ko abenduaren 31n, 14.879 enpresa zeuden Kontsumoko Arbitraje Sistemari atxikita. Horietako 616k iaz egin zuten bat sistemarekin. 363 izan ziren Bizkaikoak, 125 Gipuzkoakoak eta 123 Arabakoak. Bost izan ziren, azkenik, beste erkidegoren batekoak.

Erreklamazio erreal baten adibidea

2014/12/24: Kontsumitzaile batek telefono mugikorren konpainia batetik beste baterako aldaketa egin du, inolako arazorik gabe. Telefono konpainiarekin ADSLa kontratatu du telefono finkorako.

2014/12/26: Mugikorraren enpresak aldaketa bertan behera uzteko deitu du telefono konpainiara, eta ez diote arazorik jarri, baina ADSLa baliogabetzen saiatzerakoan 137 euro inguru kobratzen ahalegindu da enpresa.

2014/12/29: Kontsumobideren bitartez, erreklamazio bat egin du. Argudiatu du kobratu nahi dioten kopuru horren inguruko ezer ez dela kontratuan jasotzen, eta, gainera, aipatu du baliogabetzea 24 ordu igaro orduko egin duela. Hori dela eta, kontratua baliogabe uzteko eskatu du, ezer ordaintzeko derrigortasunik izan gabe.

2015/01/12: Kontsumobidek jasotako erreklamazioaren berri eman dio telefono konpainiari, eta adierazi dio egoki irizten dituen alegazioak egin ditzakeela.

2015/02/03: Konpainiak Kontsumobideri jakinarazi dio badaukala erreklamazioa jarri duenaren atzera egitearen berri, eta 2015eko urtarilaren 27an 70 euroko diru-itzultzea egin duela, egindako erosketaren bikoitza.

2015/02/23: Telefono konpainiak emandako erantzuna zein izan den azaldu dio Kontsumobidek erreklamazioa jarri duen pertsonari, eta bitartekaritza lanak emaitza ona izan duenez, espedientea artxibatuko dutela jakinarazi dio.

Ariketak89

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

I. Aukeratu esaldi egokia Euskaltzaindiaren Hiztegi Batua kontuan hartuz:

1. a) 1.335 hektareako **zabalunea** da Pagoetako Natur Parkea, eta naturaren indarra bete-betean suma daiteke bertan.
b) 1.335 hektareako **zabalgunea** da Pagoetako Natur Parkea, eta naturaren indarra bete-betean suma daiteke bertan.
2. a) Eraiki berri diren eraikin guztiek eduki behar dute eraginkortasun energetikoaren **zertifikatu** bat.
b) Eraiki berri diren eraikin guztiek eduki behar dute eraginkortasun energetikoaren **ziurtagiri** bat.
3. a) Esapide batek dio, behin **zuztarrak** sakon botaz gero zaila dela gero euskal senak eskatzen duen erara bihurtzea.
b) Esapide batek dio, behin **zuzterrak** sakon botaz gero zaila dela gero euskal senak eskatzen duen erara bihurtzea.
4. a) Musikagile aparta da; **zalu** batean sortu zuen entzun dugun kanta.
b) Musikagile aparta da; **zailu** batean sortu zuen entzun dugun kanta.
5. a) Webguneetan eduki guztiak (menuetako itemak, tituluak...) ezkerretara **lerrokatzea** komeni da.
b) Webguneetan eduki guztiak (menuetako itemak, tituluak...) ezkerretara **zuzenkatzea** komeni da.
6. a) Duela oso urte gutxira arte, betaurrekoak ziren ikusmen nekatua zuzentzeko irtenbide bakarra, baina, azken urteotan, begietako **zirujiak** alternatiba eraginkor eta segurua eskaintzen du.
b) Duela oso urte gutxira arte, betaurrekoak ziren ikusmen nekatua zuzentzeko irtenbide bakarra, baina, azken urteotan, begietako **kirurgiak** alternatiba eraginkor eta segurua eskaintzen du.
7. a) **Zilueta** hitza 2008an sartu zen gure hiztegieta, eta haren definizioak honela dio: «pertsona edo izaki baten irudiaren isla beltza, hondo argian nabarmentzen dena».
b) **Silueta** hitza 2008an sartu zen gure hiztegieta, eta haren definizioak honela dio: «pertsona edo izaki baten irudiaren isla beltza, hondo argian nabarmentzen dena».
8. a) Udal **xakurtegietan** edo harrera pisuetan jasotako animalientzat beste familia batzuk aurkitzen saiatzen dira adopzio elkarteak.
b) Udal **txakurtegietan** edo harrera pisuetan jasotako animalientzat beste familia batzuk aurkitzen saiatzen dira adopzio elkarteak.
9. a) Hiru **ingurabidetan** zenbait hobekuntza egitea aurreikusten da hirigintza-proiektu berrian.
b) Hiru **zirkunbalaziotan** zenbait hobekuntza egitea aurreikusten da hirigintza-proiektu berrian.
10. a) Euskararen erabileraren diagnosi egokia egiteko, ezinbestekoa dugu biltzea euskara **zuspertu** nahian dabiltzan elkarteekin.
b) Euskararen erabileraren diagnosi egokia egiteko, ezinbestekoa dugu biltzea euskara **suspertu** nahian dabiltzan elkarteekin.

IVAP
HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

2. Erraza badirudi ere...

Konturatu gara aldizkariaren harpidetza egin duzuen askok ez duzuela asmatu helbidea euskaraz ondo jartzen. Ez dira helbideak berdin idazten gaztelaniaz eta euskaraz, eta baliteke horrek nahasmena sortzea. Ikas dezagun euskaraz nola idatzi behar diren.

Koma atari zenbakiaren ondoren jarriko dugu	Urbina 17, 2. ezk.	
Solairua honela adieraziko dugu	Urbina 17, 3. A [hirugarren solairuko A letran bizi da]	
	Urbina 17, 3.a [hirugarren solairuan bizi da]	
Laburdurak	Eskuina: esk. Ezkerra: ezk. Posta-kutxa: p.ku. Eskailera: eskra.	Zenbakirik gabe: z.g. Etorbidea: etorb. Bulegoa: bul. Errepidea: erp.
Gure datuak honela jarriko ditugu	Miren Barrainkua Lezamiz (izen-abizenak) Euskara teknikaria (kargua) Gasteizko Udala (erakundea) Aralar kalea 6, 5. B (kalea, zenbakia eta pisua) 01008 Vitoria/Gasteiz (posta-kodea eta herria)	

Helbide hauek gaztelaniaz jarri ditugu. Emandako aholkuei jarraituz, jarriko dituzu euskaraz?

Pedro de Asua, 58-3º	
Avd. de América, nº 16-escalera dcha. 4º A	
Barrio Errekalde s/n	
Zuberoa, 15, 2º izquierda	
Carretera Donostia-Pamplona, km. 9	
Apartado de Correos 1630	
Calle Euskal Herria, 8-4º D	
C/ Ledesma, 20 bis 4º	

Orain, idatz ezazu zeure helbidea osorik:

(izen-abizenak)

(kargua)

(erakundea)

(kalea, zenbakia eta pisua)

(posta-kodea eta herria)

Informazio gehiago:
«Nola idatzi helbideak euskaraz», *Administrazioa Euskaraz*, 39. alea

3. Aldizkari honetan agertzen diren zenbait hitzen definizioak dira ondorengoak. Lotu itzazu dagokien hitzarekin.

Egotzi

Gorazarre

Urrats

Erronka

Irain

Asaldura

Zehapen

Erauzi

Urri

Gatazka

Zirt edo zart egin

Hornitu

Zital

Hobetsi

Aldaro

Gailendu

- Bereizi; bereziki errotik, edo ezarririk edo erantsirik dagoen lekutik atera. _____
- Hobetzat hartu edo eduki. _____
- Gainerakoen gainetik nabarmendu; nagusitu, gainditu. _____
- Zerbaitetarako behar diren gauzak eman nahiz hartu. _____
- Zerbait azkar eta duda egin gabe egin; erabakia azkar hartu. _____
- Leporatu. Aurpegiratu. _____
- Beharrezkoa edo egokia den neurri edo kantitatera heltzen ez dena. _____
- Norbait ohoratzeko edo goraipatzeko ekintza. _____
- Lan edo jarduera mailakatu baten aldi edo zati bakoitza. _____
- Doilorra, inolako prestutasunik agertzen ez duena. _____
- Norbaiten izen onaren aurkako ekintza edo esana. _____
- Zailtasun eta garrantzi berezia agertzen duen aurre egin beharreko arazo edo etorkizuneko eginbeharra. _____
- Zelula, organo, aparatu edo sistema baten berezko ezaugarri, egoera edo funtzionamenduaren ohiz kanpoko aldaketa. _____
- Delitu edo hutsegite batengatik legeak ezartzen duen zigorra. _____
- Gerra, borrokaldia, liskarra; interes, iritzi edo jarrera kontrajarriak dituzten aldeen arteko tirabirazko egoera. _____
- Zutik ezin egon denak aldamenka egiten dituen pauso eragabeak, balantzak. _____

4. Definitu berri dituzun hitzetako batzuk sinonimoekin lotu behar dituzu orain.

Urrats = _____

Hobetsi = _____

Gorazarre = _____

Irain = _____

Erronka = _____

Zehapen = _____

Hornitu = _____

Urri = _____

Omenaldi

Desafio

Laido

Zuzkitu

Santzio

Pauso

Eskas

Lehenetsi

I. Hiztegi batua

1. b	6. b
2. b	7. b
3. a	8. b
4. a	9. a
5. a	10. b

2. Helbideak

Pedro de Asua, 58-3º	Pedro Asua 58, 3.a
Avd. de América, nº 16-escalera dcha. 4º A	Amerikako etorb. 16, eskuineko eskailera, 4. A
Barrio Errekalde s/n	Errekalde auzoa z.g.
Zuberoa, 15, 2º izquierda	Zuberoa 15, 2. ezk.
Carretera Donostia-Pamplona, km. 9	Donostia-Iruña errepidea 9. km.
Apartado de Correos 1630	1630 p. ku./Posta-kutxa
Calle Euskal Herria, 8-4º D	Euskal Herria kalea 8, 4. D
C/ Ledesma, 20 bis 4º	Ledesma kalea 20, 4.a bis.

3. Definizioak

- Bereizi; bereziki errotik, edo ezarririk edo erantsirik dagoen lekutik atera: **Erauzi**
- Hobetzat hartu edo eduki: **Hobetsi**
- Gainerakoen gainetik nabarmendu; nagusitu, gainditu: **Gailendu**
- Zerbaitetarako behar diren gauzak eman nahiz hartu: **Hornitu**
- Zerbait azkar eta duda egin gabe egin; erabakia azkar hartu: **Zirt edo zart egin**
- Leporatu. Aurpegiratu: **Egotzi**
- Beharrezkoa edo egokia den neurri edo kantitatera heltzen ez dena: **Urri**
- Norbait ohoratzeko edo goraipatzeko ekintza: **Gorazarre**
- Lan edo jarduera mailakatu baten aldi edo zati bakoitza: **Urrats**
- Doilorra, inolako prestutasunik agertzen ez duena: **Zital**
- Norbaiten izen onaren aurkako ekintza edo esana: **Irain**
- Zailtasun eta garrantzi berezia agertzen duen aurre egin beharreko arazo edo etorkizuneko eginbeharra: **Erronka**
- Zelula, organo, aparatu edo sistema baten berezko ezaugarri, egoera edo funtzionamenduaren ohiz kanpoko aldaketa: **Asaldura**
- Delitu edo hutsegite batengatik legeak ezartzen duen zigorra: **Zehapen**
- Gerra, borrokaldia, liskarra; interes, iritzi edo jarrera kontrajarriak dituzten aldeen arteko tirabirazko egoera: **Gatazka**
- Zutik ezin egon denak aldamenka egiten dituen pauso eragabeak, balantzak: **Aldaro**

4. Sinonimoak

Urrats = Pauso	Erronka = Desafio
Hobetsi = Lehenetsi	Zehapen = Santzio
Gorazarre = Omenaldi	Hornitu = Zuzkitu
Irain = Laido	Urri = Eskas

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

AZTERNET

Hizkuntza-eskakizunak online

SONIA ISASI

IVAPEKO EBALUAZIO ARLOKO ATALBURUA

2015arekin batera, IVAPEK Interneten jarri du hizkuntza-eskakizunen kudeaketarekin lotuta dagoen aplikazio berria. Azternet deitzen da, eta hizkuntza-eskakizunen inguruko izapideak linean egitea ahalbidetzen du.

Azternetek hainbat abantaila eskaintzen dizkie IVAPEKO deialdietan parte hartzen duten azterketariei:

- Edozein lekutatik eta edozein gailutatik sartu ahal izatea aplikaziora (PCa, sakelako telefonoa, tableta, etab.).
- Interneten gune pertsonalizatua izatea izapideak eta kontsultak egin ahal izateko.
- Gune horretatik, azterketaldi osoaren jarraipena egin ahal izatea: izena eman, azterketen egutegia kontsultatu, emaitzak ikusi eta idazmen-probaren kopia digitalizatua inprimatu edo deskargatu.

Konfidentziasuna, gardentasuna eta anonimotasuna bermatzen ditu Azternetek. Aplikazioa Interneten garatzen denez eta IVAPEKIKO izapideak gune horretatik egin daitezkeenez, bertara sartzen denaren identifikazioa eta datuen benetakotasuna bermatu behar dira; hori dela eta, aplikaziora sartu ahal izateko, indarrean dauden ziurtagiri digitalak bat erabili beharra dago. IVAPEK, Eusko Jaurlaritzako langileen txartel korporatiboa eta herritarraren IZENPE txartela hobetsi dira, besteak beste.

Orain arte, langilearekiko komunikazioa guztia IVAPEK webgunearen bitartez gauzatu izan da: langileek hantxe ikus zitzaketen deialdiaren egutegia, azterketa zehatzen inguruabarrak, bai eta azterketen emaitzak ere. Webgunean, deialdi bakoitzari dagokion informazio guztia argitaratzen da, iragarritako epean; hala ere, bazegoen IVAPEKO langileen parte-hartze zuzena eskatzen zuten zenbait izapide, esaterako, azterketetan jasotako puntuazio zehatzaren fitxa edo idazmen-probaren kopia eskuratzea.

IVAPEK hizkuntza-eskakizunak egiaztatze deialdietan, emaitzak argitara emateaz gain, badago jasotako puntuazioaren azalpen idatzia eskuratzea. Azterketari bakoitzari dagokion informazioa denez, orain arte, ezinbestekoa zen IVAPEKO teknikariak bitartekaritza-lana egitea azterketariari informazio hori helarazteko. Azternetek sarbide segurua eta banakakoa ahalbidetzen du, eta hautagai bakoitzak kontsulta-gunetik eskuratu ahal izango ditu bere azterketen emaitzei dagozkien informazio eta agiri guztiak. Gainera, momentuan bertan eskuratu ahal izango ditu idazmen-probaren kopia eta puntuazio-fitxak. Hartara, bitartekaritzan berez ematen zen denbora aurreratu ahal izango da Azterneti esker.

Aplikazio berria izateak ez du ekarriko, hala ere, IVAPEK hizkuntza-eskakizunen atalari dagokion web-orria desagertzea. Azterketariak baliabide biak izango dituzte eskura: pertsonalizatua eta ba-

nakakoa bata, eta orokorra eta zabalagoa, bestea. Horrek ez du esan nahi, hala ere, edukia bikoiztu egingo denik. Azternet, IVAPEKO deialdietan parte hartzen duten azterketariak izapideak eta kontsultak banaka egin ahal izateko tresna izango da. Web-orria, ordea, deialdien jarraipena egiteko gunea ez ezik, ebaluazioaren ingurukoak jasotzeko gunea ere izango da. Web-orrian ikusgai egongo dira, esaterako, azterketak zuzentzeko irizpideak, azterketa ereduak eta txantiloak.

Etorkizunean ere, hizkuntza-eskakizunen web-orria eta Azternet, biak egongo dira eskura. Aipagarriak dira, hala ere, Azternetek norbanako azterketariari ekarriko dizkion abantailak. Azken batean, Internetarako sarbidea duen edozein gailu eta ziurtagiri digitala besterik ez da behar aplikaziora sartu, nork bere tramiteak egin eta norberaren azterketen gaineko hainbat informazio eskuratzeko.

Interesdun guztiek informazio gehiago izango dute honako helbidean: www.ivap.euskadi.eus/azternet. Edo honako ibilbidea eginda: IVAP ► Euskara ► Hizkuntza-eskakizunak ► Azternet. Bestetik, IZENPE herritarraren ziurtagiri digitala eskuratzea oso erraza da. Txartela eskuratzeko beharrezko informazio guztia IVAPEK hizkuntza-eskakizunen web-orrian dago.

Aprobetxatu azterketen jarraipena zuzenean egiteko aukera! Trukean, asko dago irabazteko. ■

3+2 ala 4+1?

MAITE ORUE

KAZETARIA

Jose Ignacio Wert Hezkuntza ministroak sustatuta, Espainiako Gobernuako Ministroen Kontseiluak unibertsitate ikasketen erreforma onartu zuen joan den urtarrilean, dekretuz. Egindako aldaketen bitartez, hiru urteko graduak eta biko masterrak eskaintzeko bidea ireki nahi die Espainiako Gobernuak unibertsitateei. Europako herrialde gehienetan 3+2 egitura hori daukatenez, mugikortasuna erraztuko dela argudiatuta bultzatu zuen aldaketa Wertek.

Urte batzuk lehenago, Bolognako prozesuarekin, graduak lau urtekoak eta masterrak urtebetekoak izatea erabaki zuten, baina, Espainiako Gobernuaren iritziz, 4+1 eredu hori «arraroa da esparru europarrean, eta urrundu egiten gaitu Europako herrialde gehienetatik». Dioenez, trukea dagoenetan sortzen dira arazoak. Izan ere, atzerriko ikasleei ez dizkiete aitortzen hiru urteko graduak, eta, al-diz, Espainiako ereduari ikasi dutenak urtebeteko graduondokoa daukatenez, arazoak dituzte master ostean kanpoan ikasteko. Hori dela eta, urtarrilean onartutako Errege Dekretuaren bidez, «kalitatezko unibertsitate ereduak garatu dituzten Europako herrialde gehienekin bateratu» nahi du Espainiako Gobernuak.

Unibertsitateen autonomia aipatuz, Errege Dekretuak dio unibertsitate bakoitzak erabaki ahal izango duela zeintzuk gradu murritzu ahal izango diren 180 kreditura. «Hortaz, borondatezko sistema bat da, zeinetarako ez den inolako eperik ezarri». Nolanahi ere, badira aldaketa begi onez ikusi ez dutenak; adibidez, aurka agertu dira errektore gehienak, sindikatuak eta ikasle elkarteak.

Unibertsitate gehienek iritziz, azkarregi da aldaketa egiteko, eta, behinik behin, Bolognako prozesuaren ebaluazioa egin beharko litzateke beste aldaketa bat egin

orduko. Halaber, gaiaren garrantzia aipatuta, errektoreen iritzia kontuan hartu beharrekoa dela nabarmendu zuten errektoreek otsailaren hasieran egindako konferentzian, eta Wertek bultzatutako erreforma 2017-2018 ikasturtera arte ez ezartzearen alde agertu ziren. Ildo bere-tik, UPV/EHUK neurriaren «heldugabetasuna» azpimarratu zuen Espainiako Gobernuak Errege Dekretua onartu zue-nean, eta jakinarazi zuen tituluen gaur egungo ereduak mantenduko duela.

Ikasle elkarteek ere gogor kritikatu dute erreforma, besteak beste, ikasketak debaluatuko direla esanez. Izan ere, graduak egin ondoren master espezializatua egite-ra behartuta egongo dira ikasle asko eta asko, lan merkatu sartzu nahi badute. Gainera, Espainiako Gobernuak aipatutako «aurrezteko aukera» salatu dute. Adierazi dute ikasketen kostua handitu egingo dela, masterrak graduak baino garestiagoak baitira.

Gaiari argia emateko, hauen hitzak bil-du ditugu ondorengo lerroetan: Iñaki Goirizelaia UPV/EHUKo errektorea, Juan Ignacio Perez errektore ohia, Itziar Alkorta Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Hizkuntza Politika eta Kultura Saileko Unibertsitate eta Ikerketako sailburordea eta Gaspar Roselló Bartzelonako Unibertsitateko Hezkuntza Politika, Ikasle eta Kalitate arloko errektoreordea.

IÑAKI GOIRIZELAIA

UPV/EHUko errektorea

Une honetan, zaila da 3+2 edo 4+1 sistemen egokitasunari buruzko adierazpen bat egitea. Hasiera batean, pentsatu genuen UPV/EHU 3+2 eskemari eustea, gure titulu askotan tradizioz eredu horri jarraitu zaiolako; Hezkuntza Ministerioak, ordea, 4+1 eredua bultzatu zuen. Gero, egitura horren ebaluazio egokia egiteko denborarik izan gabe, Ministerioak iritzia aldatu zuen, eta 3+2 formula erabiltzeko aukera ere irekita utzi zuen. Ez dirudi gauzak egiteko modu egokia denik, ezta unibertsitate eta gizartearekiko errespetuz jokatu denik ere.

Unibertsitatean, lasai hartu behar dira erabakiak, are gehiago horrelako garrantzia dutenean, azterketa sakon bat egin eta ahal bezainbesteko adostasuna lortu ondoren. UPV/EHUren irizpidea da kontsulta prozesu bat egitea, inplikaturako sektore guztien artean. Hori bai, arlo honetan gure lanaren gidari izan den oinarritzeko printzipioari eutsiko diogu: gradu eta graduondokoetarako erabakitzen den egitura edozein dela ere, horrelako aldaketa batek dituen ondorio ekonomikoak, gure ustez, ez dituzte ikasleek jasan behar, inola ere ez.

Baliteke graduen eta graduondokoaren egitura berriak mugikortasun handiagoa sustatzea. Ikusteko dago. Gure ikasleak

nazioartekotzeko eta nazioarteko ikasleak hartzeko bide gisa aldarrikatzen du Ministerioak. Ez da egia, ordea, Ministerioak orain defendatzen duen egitura horrek emaitza hori ematen duenik, nazioartean unibertsitateko ikasketak ez baitira, inola ere, uniformeak. Estatuan ere zailtasunak sor daitezke; izan ere, bi alternatiba edukita, graduen iraupena aldatu egingo da, unibertsitatearen arabera.

Bestalde, nik ez dut behin ere erlazio zuzenik ezarri nahi izan ikasketen eta enpleguaren artean; uste baitut, besteak beste, ikasleak bere bokazioaren arabera hautatu behar duela, jakinda horrek, gainera, emaitza akademiko hobeak emango dizkiola. Modu berean, ezin dugu esan graduondoko bat ikastea ezinbestekoa denik lan merkatura sartzeko. Hori guztia ekonomia sektoreen, eskaintako lanpostuen eta beste aldagai askoren menpe dago.

Unibertsitateen arteko lehia eta desoreka sor daitekeela esan da, baina ez dut uste unibertsitateen arteko lehia txarra denik, baldin eta lehia ikasleentzako prestakuntza hobe lortzeko ahalegin gisa ulertzen badugu, eta ez soilik ikasle gehiago eta hobeak lortzeko. Horrek izan behar du gure irizpidea, zerbitzuaren bidez inguruaren premiak bermatzen dituen unibertsitate publiko gisa. Unibertsitate jardueraren zati handi bat

lehiara bideratuta dago. Ikertzen ari den pertsona batek artikulu zientifiko bat argitaratu ematen duen unetik bere jakintza arloan ari da lehiatzen. Graduondoko eskaintzak unibertsitateen arteko aldeak ekar ditzake. Batzuk arlo jakin batzuetan nabarmenduko dira, eta beste batzuen profila, berriz, erabat desberdina izango da, oso bestelako arrazoiak direla eta. Ez dut uste hori negatiboa denik. Euskal Herriko Unibertsitatea munduko 500 onenen artean dago, Shanghaiko ranking-aren arabera. Bada, zaila izan arren, nik postu hori hobetu nahi nuke.

Zalantzarik gabe, beraz, bat-bateko aldarioriek ez dute laguntzen gauzak hobeto egiten. Hasieran, 4+1 sistema bat eratu zen, eta, orain, horren ebaluazio xehe bat egin baino lehen, ministerioak beste sistema bat ezartzeko aukera ireki du. Zailtasun horiek gorabehera, azpimarratu nahi dut Euskal Herriko Unibertsitatean ahalik eta adostasun handiena lortzen saiatuko garela gure eredu propioa zehazteko unean. ●

JUAN IGNACIO PEREZ

UPV/EHUko errektore ohia eta Animalien Fisiologiako katedraduna

3+2 edo 4+1 ereduaren artean, ez dut uste bata edo bestea hobea dela esan daitekeenik. Europako unibertsitate gehiagotan daude hiru urteko graduak eta bi urteko graduondokoak (3+2), gure egituraren arabera (4+1) baino. Hortaz, tituluak baliokidetzeko aukeren ikuspuntutik, egokiagoa da 3+2 eredu.

Bestalde, ez dut uste eredu berbera erabili behar denik ikasketa guztietarako. Iraganean, magisteritza edo enpresa ikasketen diplomatura hiru urtekoak ziren, eta, orain dela gutxi, lau urtekoak izatera igaro dira. Arrazoi akademikorik zegoen horretarako? Ez. Eredu baka-rraren arabera antolatu nahi izan ziren gradu ikasketa guztiak, eta ez zen kontu- an hartu nahi izan berezkotasunak egon zitezkeenik. Bestalde, hiru urteko Biolo- giako edo Fisikako gradu bat nahikoa eta sobera da, gero, bigarren hezkuntzako masterra egin ondoren, batxilergoan biologia edo fisika irakasteko, esaterako. Ezagutzen dudana arloari buruz ari naiz, baina seguru nago beste arlo gehienetan logika berbera erabil daitekeela.

Nire ustez, ikasleen mugikortasuna sustatzeko balioko du 3+2 ereduak, Europan behintzat; Ameriketako Estatu Batuetara joan nahi izanez gero, berriz,

ez dakit. Han lau urtekoak dira gradu ikasketak.

Master bat egin gabe hiru urteko gradu bat egitearekin lan merkatura sartzeko aukeraz galdetuta, arloaren arabera eta ikasketen arabera izango dela deritzot. Maisu edo maistra izateko lehen hiru urteko diplomaturak egokiak bazi- ren, zergatik egin beharko lirateke orain hiru urte horiek gehi beste bi master batean? Edo enpresa baten kontabilitatearen ardura izateko, edo erizaina izateko... Ez, master bat ez da ezinbestekoa ikasketa askoren kasuan; beste batzue- tan, berriz, beharbada bai.

Familien gastua murrizteko balioko duen, bestetik, ezin daiteke esan, ikaske- ten arabera izango delako eta graduon-

dokoa egiten den ala ez oso garrantzitsua delako. Master bat egin behar bada, ez da merkeagoa izango. Hala ere, kostu- aren gaineko eztabaida gaiztotuta dago, prezio publikoen politikari eta ikasketen egiturari buruzko eztabaidak nahastu direlako. Prezioak, modu batera ala bes- tera, gobernuen erabakien ondorio izan- go dira beti, eta, beraz, gobernuak aldatu ahal izango dituzte euren lehentasun edo interesen arabera. Bi eztabaida horiek banandu egin beharko lirateke.

Unibertsitateen arteko lehia ez dakit areagotuko den neurriarekin, baina, hala izanez gero, oso ondorio ona izango li- tzateke, behar-beharrezkoa delako eta egun ez dagoelako inolako lehiarik uni- bertsitateen artean. ●

ITZIAR ALKORTA

Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Hizkuntza Politika eta Kultura Saileko Unibertsitate eta Ikerketako sailburuordea

Dekretuaren proposamena aurkeztu zutenean, Politika Orokorreko Konferentzian, argi azaldu genuen gure iritzia. Hain zuzen, erreforma presaz egindakoa zela esan genuen, eta, gainera, ez geundela ados planteatzeko moduarekin. Gauzak hobetu beharrean, okertu egiten zituela adierazi genuen. Hiru arrazoi nagusi eman genituen.

Batetik, 3+2 ereduak hautazkoa izateak ikasleen eta enplegatzaileen ikuspuntutik zalantza handiak sortzen dituela, ez baita erraza baloratzea zer nolako balioa edo inpaktua izango duen gradu bera leku batean hirukoa eta beste batean laukoa izateak. Gure ustez, Espainiako unibertsitate sistema ez dago gertu horrelako titulu merkatu bat gestionatzeko. Beste unibertsitate sistema batzuetan, unibertsitateen arteko diferentzia handia denean, posible izango litzateke 3+2 eta 4+1 sistemak bizikidetzan jartzea, baina gure sisteman ez gaude prest horretarako. Enplegatzailearentzat ez da erraza desberdintzea hiru eta lau urteko graduak daukeden lehian merkatuan.

Eman genuen bigarren arrazoa izan zen ez zela erreforma egiteko momentua, eta, egitekotan, lau urte lehenago egin behar izan zela. Bolognako prozesua martxan

jarri zenean, indarrak jarri ziren gauzak gehiegi ez aldatzeko eta ereduak 4+1 izan zedin. Aldiz, hura zen momentua. Eta orain gertuegi gaude prozesu hartatik. Unibertsitate kolektiboa eta komunitate akademikoa saturatzeko arriskuan gaude, berriz ere sakoneko erreforma bat egiteko eskatzen badiugu. Gehiegizkoa da horren sakoneko erreforma bat aurrekoa egin eta lau urtera martxan jartzea. Sistema guztiek daukate egin beharra egindako sakoneko erreforma guztiak egonkortzeko, ebaluatzeko eta ebaluazioaren ondoriozko erabakiak hartzeko. Lehendabizikoa ebaluatu gabe ari gara beste erreforma bat mahai gainean jartzen. Denbora behar dugu aurrekoa zelan joan den ikusteko, enplegatzaileek zer pentsatzen duten jakiteko; ikasleek, irakasleek, gizarteak nola baloratzen duten jakin behar dugu beste erreforma bati ekin aurretik.

Hirugarrenik, guk uste dugu erreforma honen funtsezko arrazoa ekonomikoa izan dela; tituluak merkatzea duela helburu, hiru urteko graduak eskaintzea merkeagoa baita administrazioarentzako. Eta, oro har, masterra egin behar dutenen familiek gehiago ordaindu beharko dute gaur egun baino. Hori ez da planteamendu serioa, eta ez gaude ados Espainiako unibertsitate sistemak egiten duen planteamendu horrekin. Ogasunak ezin dezake erabaki unibertsitate siste-

maren egitura. Hau, gure ustez, atzerapauso handia da.

Beste alde batetik, karrera batzuek derriigor eskatzen dute master bat egitea, baldin eta profesionalizatu nahi bada; adibidez, zuzenbideak edo medikuntzak. Baina beste karrera guztietan, suposatzen da hiru urteko graduak profesionalizatzeko konpetentziak ematen dituztela. Hori da, hain zuzen ere, lehen aipatu dudan arazoetako bat, oraindik ez dakigula bost urtetik lau urtera pasatu ondoren konpetentziak bermatzen ari ote garen. Eta hori jakin gabe ari gara 4tik 3ra pasatzen, hau da, 5etik 4rako aldaketaren emaitzak jakin gabe. Laukoa ebaluatu beharko genuke jakiteko posible ote den urte gutxiago eginda konpetentziak bermatzea enplegatzaileak eskatzen duen neurrian. Baina oraindik ez daukagu horren erantzunik, eta hori da arazoetako bat.

Azken finean, konfiantza eman behar diegu unibertsitateei egiten ari diren lan onarekin aurrera egin dezaten, eta egiten ari diren lan hori bermatzeko egonkortasuna eman behar diegu arloko politikei. Ezin dugu iritzi aldatu lau urtero. Ezin dugu unibertsitate kalitate ona bermatu horrelako egonkortasun ezarekin eta ziurgabetasun marko batean gaude. Politika egonkorra behar ditugu. Unibertsitateak oso lan ona egiteko gai dira egonkortasuna ematen baldin badiegu. ●

GASPAR ROSELLÓ

Bartzelonako Unibertsitateko Hezkuntz
Politika, Ikasle eta Kalitate arloko
errektoreordea

Bartzelonako Unibertsitatean ez dugu 2015-2016 ikasturtean hiru urteko gradurik eskainiko. 2016-2017 ikasturterako gisa horretako graduren bat eskaintzeko aukera aztertzen ari gara, betiere, CRUE (Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas) elkarteak onartutako luzamendua errespetatuta.

Gure ustez, hiru urteko graduek izan ditzaketen abantailez hitz egin beharrean, aztertu egin beharko litzateke zein konpetentzia eta ikasketa emaitza lortu behar dituen ikasleak hiru edo lau urteko eskaintzarekin eta masterrarekin, bide biak batuko dituen formazio bat eskaini ahal izateko.

Beste alde batetik, ikasleen mugikortasuna sustatuko dela esan du Espainiako Gobernuak, baina, mugikortasun hori egon dadin, inguruko herrialdeen antzeko prezioetara egokitu beharko ginateke. Halaber, beken arloko politika egoki bat egon beharko litzatekeela uste dut.

Lan merkatura sartzeko masterra ez da ezinbestekoa izango, zenbait kasutan; gradu bakoitzaren eta ikasleak hartu dituen konpetentzien arabera izango da hori. Gradua eta masterra integratuko dituen eskaintza bat egitea garrantzitsua

da, bata bestearen osagarri izan dadin, eta gradu ikasketak formazio jarraituaren beharra izan dezan.

Familien gastuari dagokionez, argi izan behar dugu gradu guztiak ez direla hiru urtekoak izango, eta hiru urtekoak izango diren horiek master eskaintza batekin osatuko direla. Horrenbestez, ez dauka zentzurik sistema berriak aurrezteko aukera emango duela esateak.

Gure ustez, bestalde, ikasketen egiturak ez dakar berarekin unibertsitateen arteko lehia. Betiere, unibertsitate jakin batek es-

kaintzen dituen ikasketen kalitateak egingo du unibertsitate hori lehiakorrago.

Azkenik, ez dauka logikarik 2005-2006 ikasturtetik graduen eta masterren dekretua lau aldiz aldatu izanak eta esparru akademikoko orden eta erresoluzio asko eman izanak. Azterketarako garaia da, kontuan hartuta ikasturte honetan tituluen akreditazioa hasi dela. Horrek horietako bakoitzaren hobetu beharreko aldeak erakutsiko ditu, gerora ikasketak berrantolatzeke proposamena egin ahal izateko. ■

Irainbidea, euskararen baliabide aberatsa

JOSEBA AURKENERENA BARANDIARAN

IRAKASLEA ETA IDAZLEA

Topiko asko zabaldu dira euskararen eta euskaldunen inguruan, gehienetan gure kalterako izan direnak. Horietako bat dugu euskarak irainik ez duela esaten duena. Gezur handiagorik! Euskara hizkuntza osoa da, kode osoa du, eta denetarako balio du. Euskaldunok badakigu euskaraz maitatzen, baita gorrotatzen ere. Badakigu lore ederrak botatzen, baita irain zitalak ere. Euskara da euskaldunok betidanik biziari erantzuteko topatu dugun tresnarik osoena, eta arlo guztietarako erabili duguna. Iraintzeko orduan euskarak altxor ikaragarri handi eta zabala du.

1. TOPIKOAREN NONDIK NORAKOAK

Topiko hau zahar-zaharra da, eta euskaldunen apologistek, batez ere XVIII. eta XIX. mendeetan, sortu eta zabaldu zuten. Euskara zen Iberiar Penintsulako mintzairarik zaharrena, agian Babelen nahasmenduaren aitzinetik mundu osoan egiten zena. Euskara zen Jaungoikoak Adan eta Ebari emandako hizkuntza garbia, biraorik gabea, hitz zatarririk gabea, irainik gabea... Hori zen proba bat gehiago euskaldunen noblezia eta odol-garbitasuna plazaratzeko. Euskal apaizek ere izugarri lagundu zuten topiko hau zabaltzen: euskaldunak jende garbia ziren, bekaturia ia ezagutzen ez zutenak. Eta hau behin eta berriz errepikatua topiko bilakatu zen.

2. EUSKAL IRAINAK JASOZ ETA AZTERTUZ

Betidanik harritu nau topiko horrek zabaltzen zuena, eta erdaldun askok edota euskaldun elizkoienek aldarrikatzen zuten iraingabetasun hori, eguneroko bizimoduan, oso bestelakoak entzuten bainituen. Esaten zena eta entzuten zuena ez zetozen bat. 1998an, hiru euskarairakasle, Koba Gartzia-Ugarte, Jon Zelaia eta ni neu topatu ginen formakuntza-saio batean. Bertako ikasbidea borobil-

tzeko, euskarari buruzko lan bat agindu ziguten. Gure artean hitz egin, eta irainbideari buruzko zerbaitegitea erabaki genuen, horrela jaio zen *Irainka. Euskal irainen bilduma* izeneko liburuxka, 1999an Gero-Mensajero argitaletxeak liburu formatuan plazaratu zuena.

Irainak biltzeko, bibliografiara jo genuen, batetik. **Hiztegi** orokorre gain, aurretik eginak zeuden hainbat bilketa-lan izan genituen oinarri, bai eta gaiaren inguruko zenbait artikulua ere. Erabilitako iturri batzuk hauek dira: Antonio Perez Billaoren *Bermeoko herri hizkera*, **Bernardo Estornes Lasaren** *Erronkariko uskararen hiztegia*, Edurne eta Amaia Alustizaren *Zegamako despektiboak* izeneko artikulua, *Aizu!* aldizkarian Karlo Barrentsorok idatzitako «Euskaraz ere baditugu irainak», Iñaki Martiarturen *Zubererazko irain-bilduma* argitaragabea, eta Koba Gartzia-Ugarte berak osatutako *Bizkaierazko irain-bilduma* argitaragabea.

Bestetik, galdeketa bidez ere hainbat ale bildu genuen. Horretarako, hiru zatitan banatu genuen euskararen eremua, eta bakoitzak gertuen zuena landu zuen. Jon Zelaia, oñatiarra izaki, **Gipuzkoako** mendebalde hartu zuen, Gipuzkoan **bizkaieraz** egiten den eremua, alegia; **Hondarribian** ere galdezka aritu zen,

hor bizi baita. Koba Gartzia-Ugarte **san-turtziarrak Bizkaia** hartu zuen (aipatua dugu lehenago ere bilduma egina zuela). Ni **Donostian** jaio, **Lezon** hazi eta aspal-ditik **Urruñan** bizi naiz; hori dela eta, **Oiartzun ibaitik** eskuinera, Iparraldeko hiru lurraldeak harturik, jardun nuen. Azkenik, **gipuzkerazko** irainak hiruron artean bildu genituen. Horrela 3.000 irain inguru biltzera iritsi ginen.

3. IRAINEN SAILKAPENA

Irainak oso esperientzia polita izan zen, eta, ordutik, nik, nire aldetik, irainak biltzen jarraitu dut. Irainen itxura eta esanahia kontuan harturik, honako sailkapena egin daitekeela uste dut:

1. Klasikoak, hau da, betidanik oso entzute handikoak izan direnak eta beste multzoetan sar ez daitezkeenak: babo, alen, ergel, kirten, lerdo, lelo, ziztrin, alproja...
2. Sexua, soilik, aipatzen dutenak: alu, zakil, potroso, zakilote, buztan-txo, zakiltxo, zakilpistola, pittitto, pitilin, pitilintxo, pito, txilibito, koxkabilo...
3. Animaliak eta sexua nahasten dituztenak: potrozorri, zerripotro, zerripotroso, zerribuztan, astobuztan, astazakil, astapotro, astotranka...
4. Animaliak, soilik, aipatzen dituztenak: asto, astama, zerri, zerrama, urde, urdanga, mando, zakur, putre, bixigu, mozolo, azeri, otso, pizti...
5. Animalien gorputz-atal bat aipatzen dutenak: xoxoburu, txoriburu, kata-begi, oilarbuztan, oilarmoko, suge-mihi, txoribuztan...
6. Landareen berri ematen digutenak: arbilore, artaburu, azaburu, azaosto...
7. Koloreen bat aipatzen dutenak: zuri, beltz, gorri, gogourdin, hezurbeltz, mihizuri, sugigorri, atorzuri, txapel-zuri, hankagorri...
8. Adjektibo hutsak direnak: zikin, baldar, zarpail, faltsu, trakets, maltzur, gaizto, zital, mozkorti, mozkor, ihar, potolo, gizen, gezurti, zazar, zatar...
9. Izenak eta adjektiboak lotzen dituztenak: muturzikin, burugogor, buruhaundi, kaxkamotz, kaxkazuri, sudurluze, ahobeltz, ahobero...
10. Aurrean, trinkotasuna azaltzeko, *mari-* aurizkia daramatenak: maria-pain, marilerdako, maritxoro, maribideetako, maribihurri...
11. Aurrean, trinkotasuna azaltzeko, *beti-* aurizkia daramatenak: Betigaizto, betizital, betini, betikontra, betilerdo, betikaka, betizikin...
12. Aurrean, maila ematen ez duela adierazteko, *sasi-* aurizkia daramatenak: sasimaistra, sasimaitsu, sasigizon, sasiapaiz, sasimutil...
13. Akats fisikoen berri ematen dutenak: besomotz, entzungor, begibakar, antipar, ipurdifrontoi, ipurdipandero, bularmarmita, mingainluze...
14. Irain politikoak: frantximant, frantseskume, piperpotero, hede-zuri, txapeloker, sardin-zahar, mendizorri, eltzetxo, trenak ekarritako...
15. Bestelakoak, hau da, aurreko multzoetan sartzen ez direnak: segapoto, arrastelu, gizajopastel, kaxkoi, gizon-txaperu, txorimalo, erretxin...

4. IRAINAK ETA EUSKARAREN NORMALIZAZIOA

Garai batean, euskararen irakaskuntza bide ofizialetatik abiatu zenean, euskaldunak —hau da, euskaraz dakitenak— sortzea zen helburu nagusia, horrekin euskararen etorkizuna bermatuko genuelakoan. Urteak igaro ahala, konturatu gara, hori abiapuntu hutsa zela. Hori dela eta, euskaltzaleak beste bide batzuk bilatzen hasi ziren, eta hortxe konturatu ziren gazteek, hizkuntza formalaz gain, bestelako hizkera bat behar zutela, argot moduko bat, euren sentipenak adierazteko. Eta orduan, ordura arte bazterturiko arloak lantzen eta jorratzen hasi ziren: hitanoa, lexiko berezia, irainak, biraoak...

Ene ustez, ez zaie arrazoirik falta, euskarak era guztietako baliabide eta adierazpideak behar baititu; hala ere, ez dugu ahortzi behar euskarak horrelakoak ere betidanik izan eta erabili dituela. Ingu-ruetako hizkuntzetan argota, neurri handi batean, lexiko berezian datza, eta gurean, ene aburuz, hitanoaren adizkeretan eta irain-biraoetan.

Gaurko euskaldunok normalizazioa eguneroko mintzagai dugu. Euskalgintzaren sektore guztiak horretan ari dira buru-belarri. Euskara funtzional, moderno eta aberatsa egin beharra dago, gure hizkuntzak XXI. mendeko beharrei txukun eta egoki erantzun diezaien. Hori da gaur egun euskarak duen erronkarik handiena. Irainbideak ere eman beharreko urrats horietan lagun dezakeelakoan nago. ■

Oskola erantzi

ANA URKIZA

IDAZLEA

Julio Colino. 35 urte. Euskal Herriko Unibertsitatean Enpresen Zuzendaritza eta Administrazioan graduatua, finantza espezialitatean. Ingelesa, «First». Frantsesa, «A2». Euskararik ez. Saltzaile gisa aritua azken zortzi urteotan.

Jendearekin harremanetan aritzea gus-tuko duela dio aurkezpen gutunean. Be-zeroak ondo artatzea duela helburu. Bere nahia gurea bezalako enpresa batean lan egitea dela.

CVak ez du argazkirik, ordea.

Batzuetan, gehienetan, lagungarri egiten zaizkizu argazkiak. Lehen inpresioa zureganatzeko. Konfiantzazko norbaitekin arituko zaren edo ez antzemateko. Nola hitz egin ahal izango diozun asmatzeko. Elkarrizketa nondik nora gidatuko duzun erabakitzeko.

Argazkirik ezean, hautagaia eta elkarrizketatzailea ia-ia maila berean daude lehenbiziko segundotan. Biek ala biek prozesatu behar dute lehen uneko inpresioa. Ikusi eta sentitu dutena disimulatu. Aurpegi ona jarri. Ezer pentsatu eta sentitu ez balute bezala agitu. Eta elkarrizketari eutsi.

Julio Colinok, hala ere, ez du argazkirik behar. Ziur zaude. Duela 20 urte Haron igaro zenuen udaldia ekarri dizute burura izen-abizenek. Amaren lagun batek hila-bete pasatzera gonbidatu zintuen. Bere alaba txikienari konpainia egiteko edo.

Herri txikitik atera eta Haron zeure burua ikusi zenuenean, han erdaraz aritu behar zenuela konturatu zinen. Ez zegoela beste erremediorik. Amak horregatik bidaliko zintuela oporretan pentsatu zenuen: «gatzelaniaz aritzera» erantsiko zukeela galdetuz gero.

Udaldi arraro samarra izan zela oroitzen duzu. Barraskiloaren zure oskol propioan sartuta igaro zenuela. Oraindik ere, hantxe begizatzen duzu zeure burua, urteek nekez ezabatzen dituzten sentimenduetan kateatuta.

Larunbat arratsaldea zen lagunaren ahizpek dantzaldira gonbidatu zintuzte-nean. Soineko eta orrazkera berezirik ez eramateko eskatu zizueten, dantzaldian jende asko biltzeko besterik ez zizuetela deitzen eta.

Eta, Julio, dantzaldira zihoazen neska guztien begiko mutila zela aditzera eman zizuten. Esan gabe. Baina argi.

Zutaz gogoratuko ote den pentsatzeak kitzikatzen zaitu.

Arratsaldea Juliorekin eta bere lagunekin pasatu zenuten, kalean gora eta behera. Denbora egiten dantzaldira joan aurretik.

Denek zuten zer kontatua. Baina zuk ez zenuen asmatu ezer esaten. Ez zenuen nahiko zenukeen deus adierazteko modurik aurkitu.

Eta Juliok, gainontzeko neska lagunengora beherak entzun ondoren, galdera jaurti zizun:

—Y tú qué, ¿de padre mudo?

Ez duzu gogoratzen ezer erantzun zenionik. Ez ezer pentsatu zenuenik ere, etxera bueltatu eta ohean babes hartu zenuela besterik.

Julio aurrean izango duzu aurki. Lan bila. Zure esku izango duzu hain ederra zen mutil harroko hura. Aita berritsuazuena, nonbait, zuk zer galdetuko.

Bostekoa luzatu diozu harrera egin dionuzenean. Bera da, bai, zalantza gabe. Mo-

tibazio gutunaz hitz egiten hasi zarete. Zerk ekarri duen elkarrizketara. Zer den bila dabilena. Zer eskainiko dion enpresari...

Kokilduta dago oso. Bere golkorako hitz egiten du ia-ia. Begiak makur.

Zuretzako beste bat gehiago da. Dantza-dietan kopurua betetzen duten neska horiek bezalaxe. Galtzeko dena duten horiek. Esateko, beharbada, ez hainbeste.

Seme-alabarik ba ote duen galdetu diozu. Gurasoen etxean bizi ote den oraindik. Anai-arrebarik duen... Eta erdikoa dela erantzun dizu. Ezer ez gurasoei buruz. Beraz, bizirik dituela ondorioztatu duzu.

Isilik gelditu zara une batez. Eta isilik gelditu da bera ere. Dena esanda dagoela sumatzen duzenean inbaditzen zaituen isiltasun ozenak gaindituta.

—Eta zuk zer duzu, aita mutua ala? —bota diozu inolako begiramendurik gabe, hotz.

Juliok ulertu ez duenaren begitartea jarri dizu. «Xake-mate» egin diotenarena. Ustekabean harrapatu dutenarena. Baina elkarrizketari eutsi behar dio.

—Si fuera tan amable de traducírmelo, por favor, seguro que interpreto perfectamente lo que Ud. me quiere decir.

Eta hartu duzu erabakia. Ez da itzulpenetan denbora galtzeko garaia. Azalpen gehiagorik eman gabe, oskola elkarrizketa mahai gainean erantzi eta alde egin duzu. ■

‘Mindfulness’ a Administrazioan

DAVID ALVEAR MORÓN

PSIKOLOGOA, EHUko IRAKASLEA ETA BARAKA INSTITUTUKO KIDEA

Gaur egun, gero eta maizago entzuten ari gara *mindfulness* praktikaren onuraz. Giza baliabide, enpresa, hezkuntza, osasuna, psikologia, ongizatea eta bestelako testuinguruetan ohikoa bihurtzen ari dira *mindfulness* eta meditazio kontzeptuen erabilpena. *Mindfulness*a, arreta edo atentzio osoa euskaraz, modan dago, eta gizarteak jakin-mina du kontzeptu horren inguruan.

Era berean, XXI. mendeko lehen eta bigarren hamarkadan *mindfulness*ak bizi izan duen garapena, giza potentzialaren mugimendura eta hazkunde pertsonalera emandako itzulera bezala uler daiteke (Seligman, 2011). Oraingo honetan, aldiz, metodo zientifiko eta interbentzio metodo zehatz, egituratu eta eraginkorrrago bat erabiliz egiten da.

GARAPEN HISTORIKOA

Nahiz eta *mindfulness* teknikan oinarritutako terapiak laiko eta zientifikoak izan, praktika honek budismoan du jatorria; beraz, abiaburua duela 25 mende baino gehiago kokatu daiteke. Pali hizkuntzan (duela 2500 urte Budaren berbaldiak idazteko erabili zen hizkuntza

tzetako bat) aditua zen T.W. Rhys Davids britainiarra izan zen, 1881. urtean, *sati* terminoa lehengo aldiz *mindfulness* bezala ingeleseratu zuena.

Bi dira, bereziki, teknika honen garapenean aipatzeko gertakariak. Alde batetik, 1979. urtean, Kabat-Zinn doktoreak «Estresaren Murrizketarako Klinika» zabaldu zuen. Guztiz garrantzizkoa eta eskertzekoa izan zen ekarpen hori *mindfulness*ari erabilpen kliniko eta zientifikorako. Izan ere, bertan garatu zen gaur egun ezagutzen den interbentzio proiekturik ezagunena, *Mindfulness*ean Oinarritutako Estres Murrizketa Programa (MBSR ingelesez, REBAP gazteleraz) (Gordon, 2009).

Aldi berean, hirurogei eta hirurogeita hamarreko hamarkadetan, Ipar Amerikako gazte belaunaldi batek Vipassana edo Insight Meditation ikasi eta mendealdera ekartzea erabaki zuen. Gazte horietako hiruk Insight Meditation Society-a eratu zuten 1976an Barre-n (Massachusetts) (Fronsdal, 1998).

Ipar Amerikako estatu berean suertatu ziren bi gertakari txiki horiek, eta meditazio praktika erakusteko mendealderantz mugitzen joan ziren monje budisten ekarpenek *mindfulness*aren hedapena sustatu zuten.

ZERTAN DATZA MINDFULNESSA?

Sati terminoa *mindfulness* bezala itzuli zenetik, ugari izan dira azkeneko hori definitzen saiatu diren adituak. Errealitatean, adostasun minimo bat existitu arren, *mindfulness* terminoaren definizioak desberdinak dira testuinguru so-

ziaz, kultural eta zientifikoaren arabera (Grossman eta Van Dam, 2011).

Arlo zientifikotik, Bishop eta bere kolaboratzaileen iritziz (2004), *mindfulness* kontzientzia egoera batek «orainaldiko esperientziaz jakin-minez, irekitasunez eta onarpenaz ohartzea» suposatzen du. Ildo beretik, Kabat-Zinn *mindfulness*aren definizio benetan sinple eta minimalista eratu du: «gelditzea eta orainean egotea da *mindfulness*» (Kabat-Zinn, 2005).

Edozein delarik definizioa, arreta edo behaketaz mintzo dira guztiak. *Mindfulness* deritzogun arreta mota jakin honek berezko giza gaitasun bat islatzen du, baina zoritxarrez, gaur egun, gaitasun hau ez dago oso esploratua. Bizi dugun garai kulturalak askotariko zereginak aldi berean egitera eramaten gaitu; adibidez, telebista ikusten dugu jaten dugun bitartean edo telefono mugikorrez hitz egiten dugu paseatzen ari garela. (Cebolla, García-Campayo y Demarzo, 2014). Denok ezagutzen dugu, baita ere, zer sentitzen den gidatzen ari garela, non gauden eta zertan ari garen bat-batean konturatzen garenean. Batetik bestera joaten pasatzen dugu bizitza, egunean ehunka jarduera eta ekintza burutzen ditugu «pilotu automatikoa» jarrita. Egoera horrek bizitza presaka eta ohartu gabe bizitzera eramaten gaitu, momentu batean gelditu eta inguruan eta barnean zer gertatzen ari den ohartu gabe.

*Mindfulness*a tresna egokia da egoera horri aurre egiteko, helburu nagusia pertsona orainaldian kontzentratzea baitu, modu aktibo batean, momentu oro zer

sentitu edo hautematen duen eragotzi edo epaitu gabe. Arreta gaitasun hori bi eratako teknika konkretuen bitartez ikasi eta entrenatu daiteke: formala eta informala.

Teknika formala, meditazio tekniketan oinarritzen da. *Mindfulness* praktikaren lehenengo pausoa jarrera eroso hartzea da: belauniko, aulki batean eserita edo zutik. Ondorengo pausua, orainaldiko esperientzien jabe izatean datza; horrela lortuko dugu arnasketa, gorputz-sentsazio, pentsamendu, soinu, zentzu eta emozioez ohartaraztea eta kontzientzia hartzea. Sentsazio fisikoak (arnasketa eta gorputza) izaten dira eremurik egokiena atentzioa horra eramaten hasteko. Behin atentzioa leku batean jarrita dugula, atentzio hori desbideratzen duten elementuak ageri ohi dira: pentsamenduak, planak, sentsazioak... Orduan, distrakzio horietan gelditu gabe, gehiegizko garrantzirik eman gabe eta epaitzeko asmorik gabe, adeitasunez, poliki-poliki, atentzio puntura bueltatuko gara (arnasketa, gorputza...).

Teknika informala, ordea, atentzioa eguneroko ekintzetan jartzean datza; adibidez, paseatzean, jatean, dutxatzean, lana egitean, janaria prestatzean, gidatzean, etab. Esan bezala, gehienetan, eguneroko jarduerak modu automatikoan egiten ditugu, nola eta zertarako burutzen ditugun ohartu gabe. Praktika informalaren bitartez, eguneroko gauza txiki horiek kontzienteki, atentzioa jarritz eta sentitzen dugunaz konturatuz egin ahal izan-gotz ditugu.

MINDFULNESSA ADMINISTRAZIOAN

Gero eta handiagoa da *mindfulness*aren presentzia lan-eremuetan. Bizitzaren herena pasatzen dugu lantokian. Horrexegatik, oso garrantzitsua da gure lanpostuan bizi ditugun egoerak ahalik eta hoberen kudeatzen jakitea.

Administrazioan, lan toki bat den heinean, estresa eta sufrimendua eragiten

dituzten hainbat faktore izaten dira: presioa, lan erritmo bizia, lehiakortasuna, lankideen arteko harreman nekezak, bezero zein erabiltzaileekiko erlazioak, nagusien presioa... *Minfulness*ak aldatu dezake praktikatzailerak egoera profesionalei, familiarrei eta bizi-egoerei aurre egiteko duen modua. Honen ondorioz, metodo egokia da lan-errotazioa eta *burnout*, (langile errearen sindromea) murriztu (Wheat, 2005. Hick eta Bien-en zitua 14), estres egoerak hobeto kudeatzen ikasi eta, era berean, erresilientzia areagotzeko.

Estresa moteltzeko balio izateaz aparte, administrazioan edozein lanpostutan bete beharreko zereginak hobeto kudeatzeko ere baliagarria izan daiteke: adibidez, erabakiak argitasun gehiagotz hartzeko; eraginkortasuna areagotzeko; kontzentrazioa hobetu eta, ondorioz, eginbeharrak hobeto eta denbora gutxiagoan burutzeko, etab. Administrazioak gizartearekin eta honen ongizatearekin duen lotura dudagabeagatik, erakundea

osatzen duten langileen egoeraren hobekuntzaren inpaktu positiboak, Administrazioan bertan ez ezik, gizarte osoan izan lezake eragina. Are gehiago, jendearekin aurrez aurre lan egiten duten administrazioan langileen kasuan.

Nahiz eta Administrazioaren dimentsioa erraldoia izan, langile mota guztientzako baliagarria litzateke hiru minutuko arnasketaren *mindfulness* teknika praktikatzeko. Ariketa hori eguneko edozein momentu eta lekutan egin daiteke, eta gure zereginetan atsedendaldi bat egiteko proposa da. Praktika hori minutu bateko hiru zatitan banatzen da, gutxi gora-behera: lehengoa, pentsamenduaz, emozioaz eta sentsazioaz kontzientzia hartzean datza. Bigarren, arnasketaz ohartuko gara, atentzioa orainaldira eramanez. Eta, hirugarren, atentzioa gorputz osora zabalduko dugu. Ariketa hori baliagarria izango zaigu egiten ari garenaz kontzientzia hartzeko, nola sentitzen garen ohartzeko eta «pilotu automatikoa» desaktibatzeke. ■

BIBLIOGRAFIA

BISHOP, S.R., LAU, M., SHAPIRO, S., CARLSON, L., ANDERSON, N.D., CARMODY, J. et al. (2004). «Mindfulness: A proposed operational definition». *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11, 230-241.

CEBOLLA, A., GARCÍA-CAMPAYO, J., DEMARZO, M. (2014). *Mindfulness y Ciencia: De la Tradición a la Modernidad*. Alianza Editorial.

FRONSDAL, G. (1998). «Insight Meditation in the United States: Life, Liberty, and the Pursuit of Happiness». C.S. PREBISH eta K.K. TANAKA (eds). *The Faces of Buddhism in America*, Los Angeles: University of California Press.

GORDON, David Jacobs, «A Critical History of Mindfulness-Based Psychology» (2009). *Honors Theses - All*. Paper 246.

GROSMAN, P. eta VAN DAM, N. (2011). «Mindfulness, by Any Other Name...: Trials and Tribulations of Sati in Western Psychology and Science». *Contemporary Buddhism*, 12, 219-239.

KABAT-ZINN, J. (2005). *Full Catastrophe Living: Using the Wisdom of your Body and Mind to Face Stress, Pain and Illness*. New York: Delta Trade Paperback/Bantam Dell.

SELIGMAN, M. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*. New York: Free Press.

Software libreko euskarazko aplikazioak

IÑAKI LARRAÑAGA

ZUNDAN

Artikulu honetan, software libreko euskarazko aplikazio batzuen berri ematea dugu helburu. Errazago identifikatzeko, atalka edo kategoriak sailkatuta aurkezten ditugu.

TESTU-PROZESADOREAK ETA BULEGOTIKA

Bulegotika arloan, **LibreOffice** aplikazioa dugu. Honako hauek osatzen dute bereziki: Writer testu-prozesadorea, Calc kalkulu-orria, Impress diapositiba-aurkezpena, Draw marrazketa bektoriale-rako tresna eta Base datu-baseen kudeatzaileak. Lehenetsi gisa, OpenDocument (ODF) formatua erabiltzen duen arren, DOC, DOCX, XLS, PPT eta hainbat formatuekin lan egin dezake. Gainera, PDF formatura esportatzeko aukera ere eskaintzen du.

Hain ospetsua ez den beste testu-prozesadore bat nabarmendu nahi nuke: **LyX**. Doktoretzako tesiak eta itxura profesionaleko liburuak idazteko aplikazio oso berezia da, milaka orrialderekin lan egin dezake beraien maketazioa eta egitura galdu gabe. Ez du ODT, DOC eta beste formatu batzuekin lanik egiten, baizik eta LaTeX izeneko markaketa-lengoaian oinarritzen da. PDF formatura esportatzeko gaitasuna dauka. Horregatik guztia-
gatik, biziki gomendatzekoa da **LyX**.

Kalkulu-orriak editatzeko, badaude beste programa batzuk: **Gnumeric**, esaterako. Bestalde, PDF formatuko dokumentuen ikustailea da **Evince**.

Produktuen ekoizpenean sartzen diren baliabideak (dagozkien kostuak ere) Gantt diagramen bidez aurreikusteko erabiltzen da **Planner**. Diagramak marrazteko, erabili **Dia**.

INTERNET ETA POSTA-ZERBITZUAK

Interneten arakatzeko, **Firefox**, **Epiphany** eta **Konqueror** ditugu (MacOS sistemako Safarik azken honen kodea darabil). **Filezilla**ekin fitxategiak urruneko FTP (Fitxategiak Transferitzeko Protokoloa) zerbitzaritik deskarga (edo igo) ditzakezu. Torrent/Magnet bidez artxi-
boak edo fitxategiak partekatzeko tresnarik azkarrenetarikoa da **Transmission**.

Posta-bezeroen arloan, Mozilla fundazioetik sortutako Thunderbird-ez gain, egutegia, zereginak, helbideen-liburuxka eta zirkularrak kudeatzeko osagaiak dituen **Evolution** dago. **Gnome-dictionary** aplikazioak baimentzen du lineako hiztegietan terminoen bilaketak gitea.

IRUDIA ETA SOINUA

Grafikoen atalean, **Gimp** argazkiak edo irudiak editatzeko tresna aitzindaria da. **Inkscape**ekin marrazki bektorialak jor-
rra daitezke. Aldizkariak edo egunkariak maketatzeko **Scribus** erabiltzen da.

Irudiak ikusteko, **gThumb** eta **Eog** daude. Dokumentuak edo irudiak eskaneatzeko, berriz, **Simple Scan** erabil dezakezu.

Bideoak erreproduzitzeko, **VLC** edo **Totem** ditugu; emaitza profesionalekin editatzeko, ordea, **Cinelerra** dago.

Soinuaren atalean, **Rhythmboxek** abestiak erreproduzitzen eta bildumatan antolatzen ditu, besteak beste. Audio CD-tik disko gogorrera abestiak erauzteko **SoundJuicer** erabil dezakezu, eta **SoundRecorder** soinuak grabatzeko. Soinuaren uhina grabatu, editatu eta hainbat efektu aplikatzeko, **Audacity** erabil dezakezu. **Ardour** audio digitalaren lantokia da. CDak/DVDak grabatzeko, **K3B** eta **Brasero** daude.

HIZKUNTZEN TRATAMENDUA ETA HEZKUNTZA ARLOKOAK

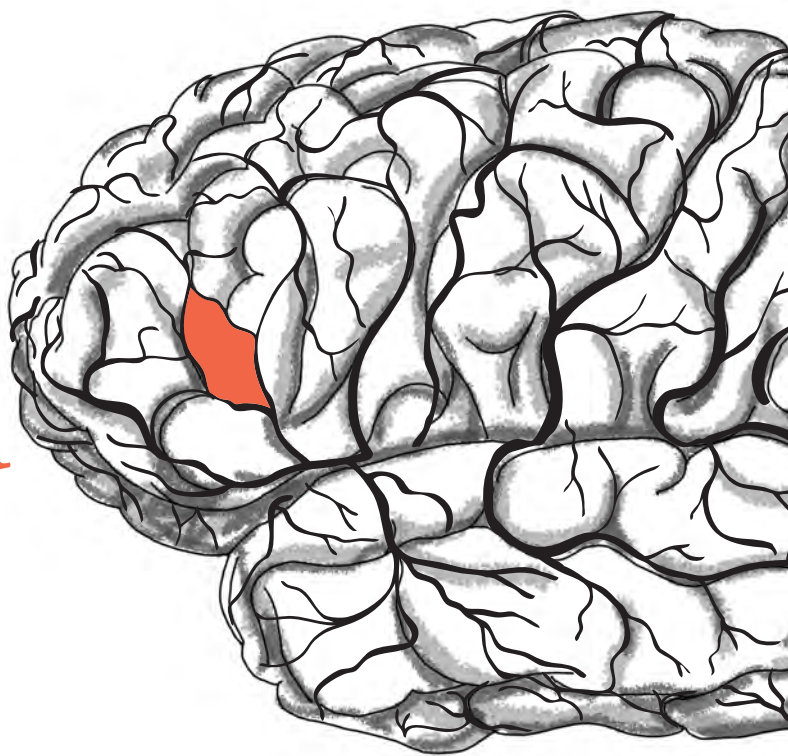
Aplikazioak beste hizkuntzetara itzultzeko **Lokalizet** eta **Gtranslator** erabiltzen dira nagusiki. Ditu-
zen eginbide nagusien artean, itzulpen-memorien eta glosategien kudeaketa dago.

Hezkuntzaren atalean, haurrei zuzendutako **Gcompris** aplikazioa da aipagarriena. Jolasen bidez, matematika, hizkuntza eta beste arlo batzuk ikas ditzakete etxeko txikienek.

Aplikazio asko kanpoan utzi behar izan ditut espazio faltagatik. Hala ere, artikulua amaitzeko, joko batzuk zerrendatuko ditut: **Aisleriot**, **Iagno**, **Nibbles**, **Four-in-a-row**, **Klotski**, **Sudoku** edota **Gnome-chess**.

On dagizuela! ■

Iktusaren tratamendu akutua gaur egun

Ba al dago epidemia hau saihesteko aukerarik?

COVADONGA FDEZ. MAIZTEGI

NEUROLOGOA

GURUTZETA UNIBERTSITATE-OSPITALEKO IKTUS UNITATEAREN ARDURADUNA

EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEKO IRAKASLEA

Gaur egun, iktusa benetako epidemia bat dela esan dezakegu, inolako zalantzarik gabe. Herrialde garatuetan (eta gu horien artean aurkitzen gara), orokorrean, bigarren heriotza kausa da, eta emakumeen artean lehena. Elbarritasun edo menpekotasuna sortzen dituztenen artean ere, lehena. Beraz, osasun arazo larri baten aurrean gaude. Gure gizartea gero eta adintsuagoa da, eta badakigu zenbat eta urte gehiago izan, hainbat eta aukera gehiago ditugula iktusa (edo beste gaixotasun kardiobaskularren bat) pairatzeko. Baina ezin dugu ahaztu osasun-arazoa izateaz gain, arazo sozial eta ekonomiko larri bat ere badela iktusa; errekurtsio ugari behar dituen arazoa. Eta hori, krisia gora eta behera gabiltzan urte hauetan, kontuan hartzekoa da.

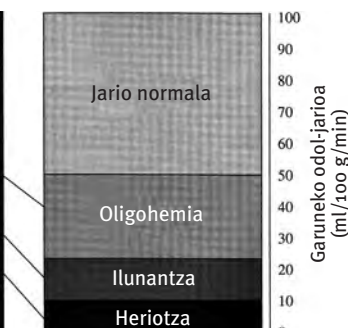
ZER DA IKTUSA?

Ba al dakigu denok zertaz ari garen iktus hitza erabiltzen dugunean? Edozer gauzari aurre egin ahal izateko behar dugun ezinbesteko baldintza ezagutzea da. Eta badago oraindik iktusa zer den argi ez duen jendea. Orain dela nahiko gutxi hasi ginen *iktus* hitza erabiltzen. Aurretik, garuneko infartu, tronbosi edo enbolia bezala ezagutzen genuen orokorki iktusa. Baina *infartu* hitzak, askotan, bihotzekoarekin nahasmenak sortzen zituen. *Tronbosi* edo *enbolia* hitzek iktusaren jatorria zein den adierazten digute, askotan sinonimo eran erabili izan diren arren.

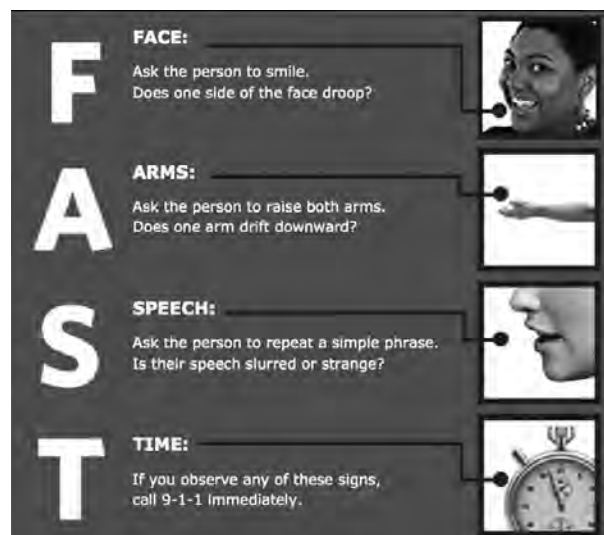
Iktusa garuneko odol-jarioaren bat-bateko asaldura da. Bi eratakoa izan daiteke: odol-jarioa eteten denean gertatzen denari iktus iskemikoa deitzen diogu. Kasu horretan, garunaren atal batek ez du odolrik jasotzen, eta horrek sintomak eragiten ditu. Beste kasu batzuetan, arteria bat zauritu edo hautsi egiten da. Horri iktus hemorragikoa deitzen diogu. Sortzen den odolbatuak eragiten ditu sintomak. Gehienetan, kasuen % 80an, iktusak iskemikoak izaten dira. Iktus hemorragikoen kausa nagusia hipertentsioa izaten da, antikoagulatzaile-tratamendu aurretik.

Garuneko iskemia: erdiko gune nekrotikoa, berreskuratzeko gai ez garena, eta inguruko ilunantza gunea. Hau da tratamenduen bidez normalizatzeko gai garena. Azkenik, dena inguratuz, oligoemia gunea dugu. Kasurik okerreanean, denbora aurrera joan ahala, dena nekrosi bihurtu daiteke.

Iktusaren balorazio azkarreko FAST eskala. Modu erraz eta azkar batean edozein pertsonak erabili dezake. Gure kasuan, iktusaren susmoa badugu, 112 zenbakira deitu beharko genuke.

Askoz maizago agertzen den iktus iskemikoari buruz jardungo dut aurretik, azken hamarkadan horretan eman baitira aldaketa nabariak tratamenduari dagokionez. Aipatu dudun bezala, arteria barruan dagoen tronboak oztopatu egiten du odol jarioa. Tronbo hori bertan sorturikoa denean, tronbosia dela esango dugu. Beste nonbaitetik datorrenean (gehienetan bihotzetik izaten da), enbolia bezala ezagutzen dugu. Baina tronbosia izan edo enbolia izan, ondorioak berdinak dira: arteria horrek ez du odola behar duen garuneko atalera eramaten, eta atal horren funtzioaren arabera, sintoma desberdinak agertuko zaizkigu.

Iktusa gertatzen denean, denbora aurrera joan ahala, neuronen nekrosia gerta daiteke. Nekrosia agertuz gero, egindako lesioa behin-betikoa da. Normalean, nekrosiaren inguruan berreskuratu dezakegun garuna aurkitzen da; honi ilunantza (*penumbra* gaztelaniaz) deitzen diogu. Medikuen ahalegin guztiak azken lesioa ahalik eta txikiena izatera bideratzen ditugu.

NOLA JAKIN IKTUS BATEN AURREAN GAUDELA?

Iktusaren sintomak bat-batekoak izaten dira, eta normalean funtzio baten galararen ondoriozkoak: gorputz erdiko in-

dar edo sentsibiltate galera, hitz egiteko ezintasun edo zailtasuna, ikusmen-galera, aurpegiaren simetria-galera edo ibiltzeko ezintasuna izaten dira. Estatu Batuetan, emergentzia sistemak garaturiko eskala erraz bat erabiltzen dute sintoma horiek bereizteko, FAST izenekoa (F=*face*, A=*arm*, S=*speech*, T=*time*). Lehen momentu horretan aurpegiaren simetria, besoaren indarra eta hizkeraren balorazio bat egiten da. Horren bidez, iktus gehienak identifikatzeko gai izaten dira. Azken sigla denborari dagokiona da; hau da, aurrekoetakoren bat gaizki badago, azkar ibili behar dugu. Denboraren kontzeptu hau oso garrantzitsua da: zenbat eta arinago iktusa identifikatu eta gaixoa ospitalera iritsi, hainbat eta aukera gehiago ditugu garuneko funtzioak berreskuratu ahal izateko eta, ondorioz, pronostiko hobea izateko. Denbora garuna da.

GUK EDO GURE INGURUKO NORBAITEK IKTUS BAT IZAN DUELA USTE BADUGU, ZER EGIN BEHAR DUGU?

Aurretik aipaturiko sintomaren bat jasanez gero, ahalik eta arinen 112 zenbakira deitu behar dugu, larrialdietara. Bertan, iktusaren susmoa mantentzen bada, *ik-*

tus-kodea deitzen den kate asistentziala aktibatuko dute. Kate horretan zenbait jendek parte hartzen du, eta haren helburua da iktusa pairatzen ari den pertsona hori ahalik eta azkarren ospitalera eraman eta bertan tratatu ahal izatea. Lehen esan dudun bezala, denbora garuna da, eta tarte jakin bat dugu tratamenduak erabili ahal izateko. Beraz, ez guke se-gundo bakar bat ere galdu behar. Oraindik ikusten ditugu anbulatoria joaten diren pertsonak, gero ospitalera beranduegi iristen direnak.

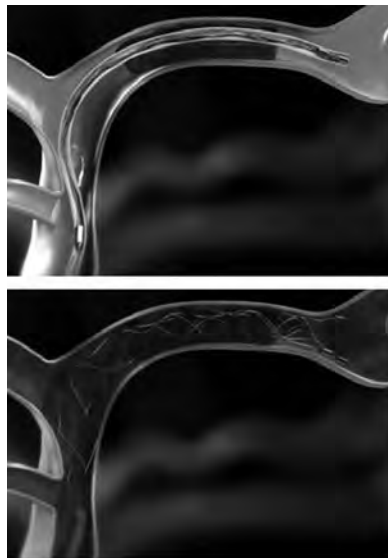
ZER EGIN DEZAKEGU MEDIKUOK IKTUS BATEN AURREAN?

Iktus-kodea aktibatzeak ospitalean aurkitzen den neurologoari abisua ematea suposatzen du. Hark gaixoa iristen den momentuan balorazio zehatz bat egin, behar diren frogak eskatu eta kasu bakoitzari dagokion tratamendurik onena zein den erabaki beharko du. Azken hamarkadan, iraultza bat pairatu dugu iktusaren tratamenduan eta maneian.

Lehenik eta behin, gaixoa jende adituak tratatzen badu, hobetu egiten dela ikasi genuen. Eta horrela, iktus-unitateak sortu ziren. Bertan, iktusa izandako per-

Gurutzetako Iktus Unitatea. 4 ohez osaturik dago. Semikritikoen unitate bat da, bertan fibrinolisi tratamendua egiten da eta gaixoak monitorizatuta egoten dira.

Tronbektomia mekanikoa: kateter baten bitartez, zangora doan femoral arteriatik gora garuneko arterietaraino iristen gara. Tronboa aurkitzen den arterian stent deituriko sarea zabaldu eta tronboa "harrapatzen" dugu. Era horretan tronboa kanporaino ateratzeko gai izaten gara, eta garuneko odol jarioa berrezarri.

tsona hasierako 24-48 ordutan zaintzen dugu, iktusaren ondoriozko konplikazioak gutxitzea lortzeko. Errehabilitazioarekin ere bertan hasten gara.

Iktus-unitateen orokortzearekin batera, tronboa hausteko zain barneko tratamendua erabiltzen hasi ginen, *fibrinolisia* deitzen dena, hain zuzen ere. Tratamendu hori eman ahal izateko, iktusa hasi denetik 4 ordu eta erdi bakarrik ditugu (hasieran 3 ordu ziren baina tartea zabaltea lortu dugu azken urteetan). Denbora horretan, gaixoa ospitalera iritsi, aztertu eta garuneko tomografia edo eskanerra eta analisi orokorrak egin behar ditugu. Benetako erlojuaren aurkako lasterketa izaten da. Fibrinolisia erabili ahal izateko baldintzak oso zorrotzak dira, eta kontraindikazioak ugariak. Beraz, ezin izaten dugu kasu guztietan erabili. Egiten ditugun frogei esker jakin ahal izaten dugu garunaren lesioa behin-behinekoa edo oraindik berreskuragarria den, eta horren arabera hartzen dugu erabakia.

Dena ondo joanez gero, tronboa txikitu egiten da eta odol jarioa normalizatu egiten da. Garuneko zelulak (neuronak) oraindik nekrosi fasean ez badaude, ez dute beraien funtzioa galduko, eta sintomak desagertu egingo dira poliki poliki. Tamalez, ez da beti horrela izaten, eta hori saihesteko beste aurrerapauso bat eman dugu azken denboraldian.

Tronbektomia mekanikoaz ari naiz. Teknika horrekin, kateterismo baten bitartez garuneko arteria barnera iristen gara eta oztupoa sortzen ari den tronboa kanpora ateratzen dugu. Gainera, denbora gehiago izaten dugu: 9 orduraino luzatzen zaigu tratamendua egiteko aukera, eta fibrinolisiaren ondoren ere erabili daiteke, tratamendu konbinatu gisa. Tronbektomiari esker, iktusaren pronostikoa asko hobetu da: gaur egun, ezgaitasunik gabe gelditzen dira garuneko arteria nagusietako batean iktusa izan duten gaixoen bi heren. Orain dela urte batzuk (hamabost bat inguru) gaixo horien bi heren iktusaren ondorioz hiltzen ziren. Benetako iraultza, beraz.

ETA IKTUSAREN ONDOREN, ZER?

Iktusa izan eta aldi akutuan tratamendu hoberena eman ondoren, gaixoa erreku-perazio fasean sartzen da. Gehienetan, sintomaren bat izango du oraindik. Momentu horretan errehabilitazioak garrantzia handia du: zenbat eta arinago hasi eta jarraituagoa izan, aukera gehiago hobetzeko.

Fase honetan, iktusaren kausa zein izan den aurkitzen saiatuko gara medikuok, gero mantentze tratamendua kausaren arabera izango delako. Iktusa izan duen gaixoak betiko hartu beharko du prebentzio-tratamendu bat, baita antia-

gregazio- edo antikoagulazio-tratamendu bat ere. Gainera, arrisku-faktoreak zaindu beharko ditu: hipertentsioa, azukrea eta gantzak, esaterako. Ariketa fisikoa egitea ere beharrezkoa da. Erretzailea bada, utzi egin beharko dio erretzeari, eta alkohola murriztu egin beharko du (ardo apur bat jatorduetan, horra neurria). Azkenik, pisua ere zaindu beharko du.

Lan horren guztiaren helburua bakarra da: ahal dugun neurrian, iktusa berriro agertzeko aukerak gutxitzea. Baina, garrantzitsuenak, beti bezala, iktusa izan aurretiko prebentzioa da. ■

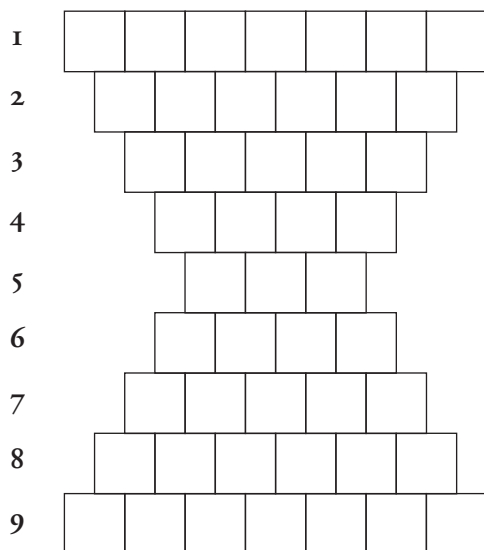
GOGORATU BEHARREKOAK

- 1 Iktusa pertsona askok pairatzen duten gaixotasuna da, eta beraren ondorioak larriak izan daitezke.
- 2 Bat-bateko galera-sintomen aurrean adi egon behar dugu eta arin jokatu behar dugu.
- 3 Zenbat eta azkarrago, hobe: denbora garuna da.
- 4 Gaur egun badaude aukerak gaixotasun honi aurpegia aldatzeko; pronostikoari bira eman diogu.
- 5 Hala eta guztiz ere, garrantzitsuenak prebentzioa da.

Hitz gezidunak

	Baztango herria	↓	Musika tresna	↓	DEITURA	↓	Putre	↓	Katu haragia
	Biketsuak		Pl., landare mota		Aurrizkia		Ipar EH-n, usadioa		
		→		↓		↓		↓	
	Oihua	→							
	Teoria								
Pl., oherako jantzia	↓	Neurria	→					Kontso-nantea	→
Erraz		Xumea						Röntgen	
→		↓		Nor atzizkia	→	Sos	→		↓
				Gauza, gaia		Memoria mota			
* IZENA	→							Potasioa	
Pusketa								Jira	
→						Lehena eta azkena	→	Bi zati bat	→
						Nork atzizkia		Galdetzaile bat	↓
Musika nota	→			Europako estatua	→				
Behorren arrak				501					
→			↓				Ez du entzuten	→	
							Kontso-nantea		Iodoa
Portuak, nasak	→					Aldi	→		↓

Goitik behera

Aurkitu beharreko hitz bakoitza letra bat gehiago edo gutxiago duen aurreko edo ondoko hitzaren anagrama da.

- Unibertsitatean egiten den ikasketa multzoa.
- Ahuntzaren arra.
- Gisua.
- Moduak.
- Nekazariaren lanabesa.
- Nahastura trinkoa.
- Tenperatura altua.
- Txiroa, behartsua.
- Lurrinaren indarrez dabilen ontzia.

SOLUZIOAK

S	A	K	T	U	K	I	A	I
U	S	I	A	R	B	I	A	
M	A	R	A	N	D	I	A	
K	A	M	A	K	R	A	Z	
Z	I	G	A	E	M	I	E	
L		T	E	S	I	A	L	
		P	I	J	O	T	M	
		A	Z	A	M	I	Z	

- Karrera
- Akerra
- Karea
- Erak
- Are
- Orea
- Beroa
- Pobrea
- Baporea

Goitik behera

Hitz gezidunak

IVAPen argitalpena:

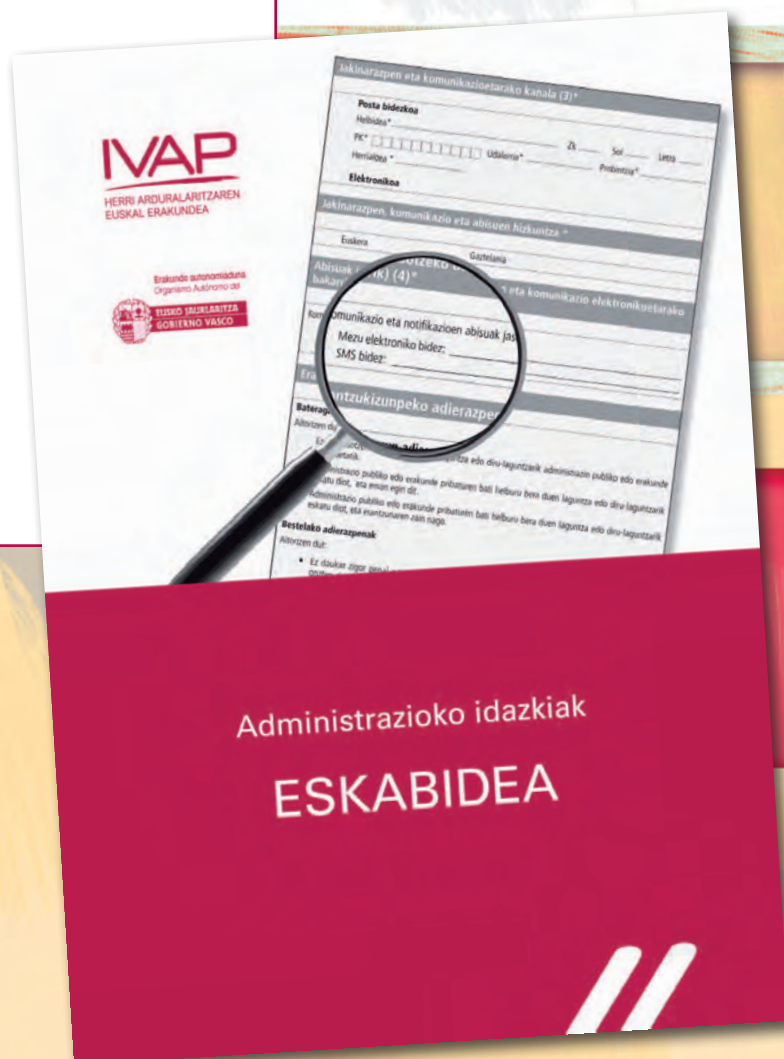
Cómo gobernar y dirigir un Ayuntamiento

RAFAEL JIMÉNEZ ASENSIO

IVAPen argitalpena:

Administrazioko idazkiak ESKABIDEA

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

zure etxean doan jaso nahi baduzu,
idatzi helbide honetara:

IVAP

Donostia-San Sebastián 1
01010 Vitoria-Gasteiz
administrazioeuskaraz@ivap.es

Abizenak

Izena

NAN/IFZ/ENA

Helbidea

Posta-kodea

Herria

Probintzia

Mugikorra

e-posta

Interesdunak ematen dituen datuak prozeduran edo ekintzan aurreikusten diren helburuetarako baino ez dira erabilliko, hau da, *Administrazioa Euskaraz* aldizkaria bidaltzeko eta horren harpidetzak kudeatzeko. Datu horiek, inolaz ere, ez zaizkie emango beste batzuei, interesdunak horretarako baimenik eman ez badu. 15/1999 Lege Organikoak ezartzen duena betez, datuak eman dituenak eskubidea du datuak noiznahi ikusteko, zuzentzeko, ezabatzeko eta haien aurka egiteko. Horretarako, eskutitz bat bidali beharko zaio IVAPeko zuzendariari honako helbide honetara: Donostia-San Sebastián kalea 1, 01010 Vitoria-Gasteiz.